

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

ŠPELA HOMAN

LUTKA V WALDORFSKEM VRTCU

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2019

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
PREDŠOLSKA VZGOJA

ŠPELA HOMAN

MENTORICA: viš. pred. dr. HELENA KOROŠEC

LUTKA V WALDORFSKEM VRTCU
WALDORF KINDERGARTEN PUPPETRY

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2019

ZAHVALA

Iskreno bi se želela zahvaliti mentorici dr. Heleni Korošec za strokovno svetovanje, usmerjanje in spodbujanje ter za potrpežljivost pri nastajanju diplomskega dela.

Iskreno se zahvaljujem tudi vzgojiteljici Waldorfskega vrtca Jutranja Zarja Kranj Ajdi Alijančič in pomočnici vzgojiteljice Alenki Tomažin za vse ideje, spodbude in usmerjanja pri izdelovanju waldorfskih lutk. Zahvala gre tudi otrokom in njihovim staršem, ker so me sprejeli v svojo skupino.

Največja zahvala pa gre seveda moji družini in fantu Mihi, saj so me ves čas študija podpirali in verjeli vame.

Hvala vsem, ki so me spodbujali in mi pomagali pri nastajanju diplomskega dela.

POVZETEK

Diplomsko delo z naslovom *Lutka v waldorfskem vrtcu* je sestavljeno iz treh delov. V prvem delu so opredeljene značilnosti waldorfske pedagogike, ki predstavljajo podlago za razumevanje značilnosti lutk in lutkovnih dejavnosti v waldorfskem vrtcu. Nato tema preide na lutke in njihov pomen. Majaron (2002) pravi, da lutka izvira iz ritualov. Izraža se s tremi nivoji stilizacije: vizualni, gibalni in zvočni. Lutke imajo takšno moč, da lahko postanejo posrednik med otrokom in vzgojiteljem. Zaradi njihove posebne moči in energije so za otroke zelo privlačne in z njimi dosežemo čarobno vzdušje v igralnici. Kasneje so podrobneje predstavljene waldorfske lutke in lutkovne predstave, ki jih primerjam z lutkami in lutkovnimi predstavami v javnem vrtcu.

V empiričnem delu je predstavljeno opazovanje otrokove igre z lutko v Waldorfskem vrtcu Jutranja zarja Kranj. Utemeljitelj waldorfske pedagogike Rudolf Steiner pravi, da pozna dve magični besedi, s katerimi lahko prikažemo, kako otrok vzpostavlja povezavo z njegovim okoljem. To sta vzor in posnemanje (Oldfield, 2012). Glavno obliko učenja v predšolskem obdobju v waldorfskem vrtcu predstavlja ravno posnemanje. Z opazovanjem otrokove igre z lutko sem želela ugotoviti, ali se bodo pojavile razlike pri otrokovi igri z lutko pred in po lutkovni predstavi, ki jo je izvedla vzgojiteljica. Zanimalo me je tudi, ali bodo otroci spontano ter na podlagi posnemanja izvajali lutkovne predstave. Podrobneje je predstavljena tudi izvedba vzgojiteljčine waldorfske lutkovne predstave in predstave, ki sem jo za otroke ustvarila sama.

Diplomsko delo se zaključuje z ugotovitvami o opazovanju otrokove igre z lutko pred in po lutkovni predstavi, s primerjanjem značilnosti lutk, lutkovnih predstav in dejavnosti v javnem in waldorfskem vrtcu ter z mislijo, da obstajajo velike razlike med lutkami in lutkovnimi dejavnostmi v javnem in waldorfskem vrtcu.

Ključne besede: lutke, lutkovne predstave, waldorfska pedagogika, antropologija, vzor in posnemanje

ABSTRACT

The Waldorf kindergarten puppetry graduate paper consists of three parts: The first part defines the characteristics of Waldorf education to form the basis for understanding the characteristics of puppets and puppetry in the Waldorf Kindergarten. The paper then focuses on puppets and their significance. Majaron (2002) says that puppets come from rituals. It is expressed through three stylization levels: visual, locomotive and acoustic. The puppets can become an intermediate between the child and the educator. The special powers and energies of the puppets are very attractive to children and they can be used to create a magical atmosphere in the playroom. Waldorf puppets and puppet shows are later presented in greater detail, and compared to puppets and puppetry in public kindergartens.

The second, empirical part presents the observation of children playing with puppets in the Jutranja Zarja Kranj Waldorf Kindergarten. The founder of Waldorf school pedagogy Rudolf Steiner said that there are two magic words that can be used to show how children connect to their environment. These words are example and emulation (Oldfield, 2012). Emulation is the main form of learning during the preschool period. I wanted to observe whether the way children play with puppets will be any different before and after the puppet show that was performed by the teacher, and whether children will spontaneously emulate puppet shows. The paper then includes a detailed presentation of the teacher's puppet show using Waldorf principles and the puppet show that I created myself.

The final part of the graduate paper contains the results of observing the child's play with puppets before and after the show, comparing the characteristics of the puppets, puppet shows and other activities in the public and Waldorf kindergartens, and concludes that there are major differences between the puppets that are used and puppet related activities between the public and the Waldorf kindergartens.

Key words: puppets, puppet shows, Waldorf education, anthropology, example and emulation.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
2	WALDORFSKA PEDAGOGIKA IN RUDOLF STEINER	3
2.1	Nastanek prve waldorfske šole	3
2.2	Pristopi in osnove waldorfske pedagogike	3
2.2.1	<i>Antropologija – vzgoja svobode človeškega duha</i>	4
2.3	Waldorfska pedagogika in predšolsko obdobje	5
2.4	Temeljna načela	6
2.4.1	<i>Vzor in posnemanje</i>	6
2.4.2	<i>Učenje s pomočjo čutenja</i>	9
2.4.3	<i>Ritem in ponavljanje</i>	9
2.4.3.1	Dnevni ritem.....	9
2.4.3.2	Tedenski ritem.....	10
2.4.3.3	Letni ritem	13
2.4.4	<i>Povezovanje otroka s prostorom in časom</i>	14
3	IGRA IN IGRAČE V WALDORFSKEM VRTCU	15
3.1	OPREDELITEV IGRE	15
3.1.1	<i>Pomen igre</i>	16
3.1.2	<i>Prosta, neusmerjena igra</i>	17
3.2	Igrače v waldorfskem vrtcu.....	18
4	LUTKA IN NJEN POMEN	20
4.1	Vključevanje lutke v kurikulum za vrtce	21
4.2	Otroci in lutkovne predstave	22
4.3	Vrste lutk.....	23
4.4	Kako izdelati lutke	24
4.5	Scena	25
5	WALDORFSKE LUTKE	26
5.1	Vrste waldorfskih lutk.....	26
5.1.1	<i>Preprosta vozлана lutka</i>	26
5.1.2	<i>Namizne lutke</i>	28
5.1.2.1	Stoječe lutke	28
5.1.2.2	Živali	30
5.1.2.3	Majhni ljudje	31
5.1.2.4	Pravljična bitja.....	31
5.1.3	<i>Marionete</i>	33
5.2	Lutke in barve	34

6	WALDORFSKE LUTKOVNE PREDSTAVE	35
6.1	Izdelovanje scene	35
6.2	Priporočila za izvedbo lutkovne predstave	36
6.3	Izvedba lutkovne predstave glede na starost otroka	37
7	EMPIRIČNI DEL	39
7.1	Opredelitev problema.....	39
7.2	Cilji.....	40
7.3	Raziskovalna vprašanja.....	40
7.4	Raziskovalna metoda	40
7.5	Vzorec	41
7.6	Predstavitev rezultatov dobljenih s pomočjo ček liste za opazovanje neusmerjene igre z lutko	41
7.7	Evalvacija lutkovne predstave vzgojiteljice.....	49
7.8	Evalvacija lutkovne predstave, ki sem jo pripravila sama	50
8	UGOTOVITVE	53
9	ZAKLJUČEK.....	58
10	SEZNAM VIROV IN LITERATURE	59
11	PRILOGE	63
	PRILOGA 1: PESEM O VILI	63
	PRILOGA 2: ČEK LISTA ZA OPAZOVANJE OTROKOVE IGRE Z LUTKO	64
	PRILOGA 3: VELIKAN IN PALČEK.....	66
	PRILOGA 4: BELA MAČICA IN PLETILKE.....	67
	PRILOGA 5: INTERVJU Z VZGOJITELJICO V WALDORFSKEM VRTCU	68
	PRILOGA 6: IZJAVA O PRIDOBIVANJU DOKAZNEGA GRADIVA - FOTOGRAFIJE OTROK.....	70

KAZALO TABEL

Tabela 1: Število otrok, ki so se zaigrali z lutko	41
--	----

KAZALO SLIK

Slika 1: Voščeni bloki iz čebeljega voska	12
Slika 2: Slikanje z vodenimi barvami	12
Slika 3: Jesenska mizica	13
Slika 4: Igralnica v Waldorfskem vrtcu Jutranja zarja	14
Slika 5: Igrače v Waldorfskem vrtcu Jutranja zarja	19
Slika 6: Ko lonec za kuhanje postane lutka	23
Slika 7: Mimična lutka	25
Slika 8: Neformirana punčka	27
Slika 9: Vozlana lutka: velikan in deček	27
Slika 10: Vozlane živalce	28
Slika 11: Namizne lutke iz filca	29
Slika 12: Izdelovanje punčke iz napredene volne	29
Slika 13: Izdelava ovce	30
Slika 14: Pleten osliček	31
Slika 15: Majhni ljudje	31
Slika 16: Palčki	32
Slika 17: Pomladna vila	32
Slika 18: Kralj	34
Slika 19: Scena iz napredene volne in svile	36
Slika 20: Lutke v košari	43
Slika 21: Zajček Štefan in petelin	44
Slika 22: lutka kot opazovalec risanja	44
Slika 23: Duh	45
Slika 24: Lutkovna predstava v času proste igre	46
Slika 25: Predstava na stolu	46
Slika 26: Predstava na mizi	47
Slika 27: Ustvarjanje lutkovne predstave	48
Slika 28: Lutkovna predstava Velikan in palčka	50
Slika 29: Lutkovna predstava Bela mačica in pletilke	52

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Pesem o vili.....	63
Priloga 2: Ček lista za opazovanje otrokove igre z lutko	64
Priloga 3: Velikan in palček	66
Priloga 4: Bela mačica in pletilke.....	67
Priloga 5: Intervju z vzgojiteljico v waldorfskem vrtcu	68
Priloga 6: Izjava o pridobivanju dokaznega gradiva - fotografije otrok.....	70

1 UVOD

Idejo za temo diplomskega dela sem dobila v času, ko sem bila kot pomočnica vzgojiteljice zaposlena v Waldorfskem vrtcu Jutranja zarja v Kranju. Otroci so imeli zelo malo izkušenj s področja lutk, zato sva se z vzgojiteljico odločili, da jim bova približali lutke in lutkovne predstave.

Pri načinu predstavitve lutkovne predstave otrokom so me zelo omejevala načela waldorfske pedagogike, katerim so podrejene tudi lutke in lutkovne dejavnosti v waldorfskem vrtcu. V waldorfskih vrtcih namreč učenje in vzgajanje temelji na vzoru in posnemanju. Vzgojiteljica od otrok ne zahteva točno določenega vedenja in ne posega v otrokovo domišljijo (Kroflič, 1997). Majaron (2002) pravi, da se lutke izražajo s tremi nivoji stilizacije: vizualni, gibalni in zvočni. V waldorfskem vrtcu pa so vsi trije nivoji nekoliko omejeni, saj po literaturi lutke otrokovi domišljiji puščajo prosto pot. Glavna razlika med lutkami v javnem in waldorfskem vrtcu je ta, da so lutke v slednjem brezobrazne. Steiner (1987) omenjeno razloži s primerom, da če otroku ponudimo preprosto, nedodelano lutko, se ob igri z njo odvija zelo pozitiven proces. Otrok vsaki nepopolni lutki dodaja svoje spominske in domišljijske sile. Otroka tako preprosta lutka prisili, da ji sam na podlagi domišljije doda vse, kar na njej še ni izdelano. Enako je tudi z igračami in igro v waldorfskem vrtcu. Vzgojiteljica otrokom ponudi preproste, nedodelane igrače oz. nestrukturiran material, zato da ne omejujejo otrokove domišljije.

V skupini je lutka sredstvo, ki spodbuja ustvarjalnost, domišljijo in ustvarja ljubeče vzdušje v igralnici. Pedagogi na podlagi številnih izkušenj jemljejo lutko kot pozitivni učni pripomoček, medtem ko jim je v veliko pomoč tudi kot terapevtsko sredstvo. Oživljeni predmeti, tj. igrače, nam spremenijo svet, ki nas obdaja. Lutka v otroški igri preusmerja otrokovo vedenje in ga prisili v druge oblike vedenja. Omogoča, da otrok aktivnosti v igri opravlja bolj spontano, nezavedno in sproščeno. Ni zgolj učno in igralno sredstvo, temveč tudi vzgojni element (Sitar, 2008). B. Varl (1998) dodaja, da je lutka tisti magični predmet, ki mu otroci veliko lažje zaupajo kot odraslemu. Ob njej se sproščeno pogovarjajo in usvajajo prostor, saj se otrokova osebnost skriva za lutko, zleze vanjo in se z njo poistoveti. Avtoriteta lutke pogosteje postane močnejša od vzgojiteljeve. Lutki uspe reševati probleme in spore med otroki, preko nje pa otrok vzpostavlja simbolno komunikacijo z okoljem, ki ga obdaja. Poleg omenjenega omogoča tudi čustveno reakcijo, neodvisno od verbalne komunikacije (Majaron, 2002).

Zaradi načel waldorfske pedagogike v waldorfskih vrtcih uporabljajo samo metodo proste igre z lutko, medtem ko z otroki ne izvajajo metode priprave prizorov z lutko, pripovedovanja z lutko, pogovarjanja preko lutke, učenja in poučevanja z lutko, izdelave lutke, projektov z lutko ali metode ogleda lutkovne predstave.

V empiričnem delu diplomske naloge je predstavljeno opazovanje otrokove proste igre z lutko pred in po lutkovni predstavi vzgojiteljice. Podrobneje je opisano tudi opazovanje izvedbe lutkovne predstave vzgojiteljice in evalvacija lutkovne predstave, ki sem jo za otroke izvedla sama. Na podlagi fotografiranja, snemanja predstave in ček liste za opazovanje sem primerjala lutke in lutkovne dejavnosti v javnem in waldorfskem vrtcu.

Kot sklepno misel poudarjam, da je bila lutka v otrokovi igri pred lutkovno predstavo vzgojiteljice večinoma le otrokov soigralec v igri. Otroci v povprečju z lutko niso izvedli dialoga in lutkovnih predstav. Po predstavi vzgojiteljice pa so se otroci pogosteje vživeli v vlogo lutke, v večji meri so z njimi izvajali dialoge kot pa pred predstavo, več je bilo opaziti tudi govorjenja preko lutke. Ugotovila sem, da je vzgojiteljčina vloga pri uporabi lutke v skupini zelo pomembna. Vzgojitelj je tisti, ki mora verjeti v magičnost lutk in jih predstaviti otrokom. Bolje, da jim jih predstavimo na posredni način, kot pa da z njimi sploh nimajo izkušnje.

2 WALDORFSKA PEDAGOGIKA IN RUDOLF STEINER

K nastanku waldorfske pedagogike je veliko pripomogel filozof in pedagog Rudolf Steiner, ki se je rodil leta 1861 v Kraljevcu na Hrvaškem. Veliko svojega časa je namenil študiju filozofije, kjer je doktoriral. Steiner je zasnoval osnove v duhovni znanosti antropozofiji in iz njenih osnov ustvaril številne praktične spodbude za umetnost, medicino in celo vzgojo (Steiner, 1987). Glavna vizija waldorfske pedagogike je, da je izoblikovana tako, da otroke vodi v jasno, samostojno razmišljanje ter jim pomaga doseči senzitivnost v čutenju in najti moč v volji. Leta 1919 je bila ustanovljena prva waldorfska šola na svetu, medtem ko so se waldorfski vrtci začeli ustanavljati leta 1926. Tekom let je število šol in vrtcev naraščalo, zato jih danes lahko najdemo že v več kot šestdesetih državah na vseh celinah sveta. Na svetu številčno deluje približno 1000 šol in 2000 vrtcev s pristopom waldorfske pedagogike (»Waldorfska šola Ljubljana: Kurikulum za waldorfske vrtce«, 1992).

2.1 Nastanek prve waldorfske šole

Ideja waldorfske pedagogike je povezana z željo po ustvarjanju boljšega, mirnejšega sveta. Njeni začetki sežejo v čas prve svetovne vojne (»Waldorfska pedagogika«, 2018). Lastnika tovarne cigaret Waldorf, gospoda Emila Molta, so razmišljanja filozofa Rudolfa Steinerja o socialnem vprašanju takratne družbe spodbudila, da je v Stuttgartu za otroke zaposlenih v tovarni skupaj s Steinerjem ustanovil prvo waldorfsko šolo na svetu, ki se je nekaj let pozneje razvila v največjo zasebno šolo v Nemčiji. Waldorfska šola je šola za življenje. Otroke uči in vzgaja tako, da bodo zmožni živeti v družbi ne glede na družbeni razred, socialni in ekonomski položaj, ki mu pripadajo (Steiner, 1987). Ustanovitelj Emil Molt je otrokom poleg široke splošne izobrazbe želel ponuditi tudi razvoj umetniških in praktičnih spretnosti, te pa bi pomagale oblikovati otrokovo srce in roke (Serajnik Sraka, Strmole-Ukmar in Wiechert, 1994). Načelo waldorfske šole je enako načelu francoske revolucije, ki se glasi svoboda, enakost in bratstvo. Emil Molt in Steiner sta se zavzemala za svobodo v mišljenju in kulturi posameznika, enakost v družbi in za bratstvo na področju gospodarstva. Prva waldorfska šola je bila torej osvobodjena vseh verskih, ekonomskih, političnih in socialnih omejitev in je odprla vrata za vse otroke do 19. leta starosti (»Waldorfska pedagogika«, 2018).

2.2 Pristopi in osnove waldorfske pedagogike

Waldorfski vzgojni pristop predšolskih otrok obsega obdobje od otrokovega rojstva do vstopa v šolo. Otroka obravnava in vidi kot celoto. Waldorfski pedagogi se trudijo slediti zakonitostim

otrokovega celostnega razvoja in jih spoštovati. Mednje prištevajo emocionalni, kognitivni, motorični, psihosocialni in psihični razvoj. Pravijo, da je otrokov razvoj stopenjski in ne linearni. Vsaka predhodna dosežena stopnja predstavlja izhodišče, da otrok lahko doseže naslednjo stopnjo v razvoju. Ravno zato je potrebno, da otroku omogočimo dovolj časa, da bo določeno stopnjo razvoja zaključil in se s tem hkrati že pripravil na doseganje nove.

V waldorfskem vrtcu sta tako vzgoja kot učenje tesno povezana z resničnim, vsakdanjim življenjem, doživljanjem in pridobivanjem novih izkušenj. Vzgajanje poteka preko otrokove lastne aktivnosti, posnemanja, pridelave vtisov, ki jih otrok pridobi v domačem in vrtčevskem okolju (»Waldorfska šola Ljubljana: Kurikulum za waldorfske vrtce«, 1992).

2.2.1 Antropologija – vzgoja svobode človeškega duha

Kot omenjeno waldorfske pedagoge zelo zanimajo zakonitosti človekovega razvoja. Pedagogika v waldorfskih šolah temelji na spoznanjih o človekovem odraščanju. Za glavnega utemeljitelja waldorfske pedagogike Rudolfa Steinerja je bila trditev, da morata vzgoja in izobraževanje temeljiti na znanosti, varljiva. Avtor je dejal, da se znanost osredotoča samo na človekovo telo, zanemarija pa človeški duh in dušo. Zato ostajajo možnosti za razvoj, ki se skrivajo v duhovni in duševni plati človeka. Rudolf Steiner je na podlagi ugotovitev razvil metodo neposrednega poučevanja duhovne in duševne realnosti ter s tem pričel raziskovati človeško dušo in duha. Razširitev znanstvene antropologije na razsežnost duha in duše predstavlja temelj waldorfske pedagogike. S tem je odprl možnost poglobljenega razumevanja otroštva in mladosti. Njegova teorija se ne osredotoča samo na neprekinjeno širjenje znanja in spretnosti (Kranich, 1992). Omogoča nam, da se naučimo človeka jemati kot celoto, torej kot bitje telesa, duha in duše. Pedagogi naj se zavzemajo, da bo vzgoja zavzemala vse tri prvine. Steiner je povezavo med telesom, dušo in duhom poimenoval kot tridelnost. Bistvo poučevanja je torej ugotoviti povezavo med fizičnim razvojem in razvojem duhovnosti (Berčnik, Devjak in Plestenjak, 2013). Na podlagi takšnega ravnanja lahko vzgojitelj mnogo uspešneje vpliva na zdrav, ploden in harmoničen razvoj otrokovih sposobnosti in spretnosti. Otroka naučimo sistematično usmerjati svojo lastno voljo na mišljenje. Vse to je orodje spoznanja. Pomembno je, da otrok sam postane ustvarjalna sila okolja in da ne jemlje sebe kot igračke zunanjega delovanja. Otroku dajmo možnost, da se sam s svojim duhom odloča, v katero smer se bo usmerilo njegovo življenje (Edmunds, 1992).

Antropologija je tesno povezana tudi z reinkarnacijo, kar pomeni, da se duša po smrti ponovno utelesi, najde novo telo. Verjame tudi, da bodo dejanja iz naših prejšnjih življenj vplivala na prihodnja (Berčnik, Devjak in Plestenjak, 2013).

2.3 Waldorfska pedagogika in predšolsko obdobje

Steinerjevi pogledi na vzgojo in izobraževanje izhajajo iz začetkov 20. stoletja. Njegovo mišljenje se tesno povezuje z razsvetljsko miselno tradicijo in avtorjem Rousseaujem. Vsi verjamejo in sledijo izrazitemu pedagoškemu optimizmu, saj menijo, da se človek samo preko vzgoje lahko brani pred škodljivimi vplivi ter na ta način izoblikuje svoj duhovni svet. Sklicujejo se na to, da je pomembno spoznati naravo in razvoj vsakega človeka ter vzgojo prilagoditi zakonitostim otrokovega razvoja. Za Steinerja so posnemanje, vzor, vzgled in avtoriteta osnovne smernice vzgajanja otrok do 14. leta starosti (Steiner v Kroflič, 1992).

V waldorfskih vrtcih in šolah izhajajo iz otrokove narave. Vse, kar naj bi posameznik pri določeni starosti vedel in znal, naj bo povezano z njegovo naravo. Ideal sodobnega izobraževanja človeštva se kaže v tem, da temelji na neomejenem izobraževanju ljudi, ki je osvobojeno tujih prisil. Učitelja v javnih šolah in vzgojitelja v vrtcih pod državno oblastjo utesnjuje šolska hierarhija. Smernice za delo mu postavljajo ljudje, ki sploh ne poznajo otrok. V waldorfskih institucijah pa so naredili korak naprej. Vzgojo in izobraževanje so povezali s temelji, ki strokovnemu delavcu omogočajo, da ravna s polno odgovornostjo in iniciativo na podlagi otrokove narave. Strokovni delavci se trudijo razumeti vsakega otroka. Vse, kar otrok dela v vrtcu, je odraz njegovega celostnega bitja, interesov, nadarjenosti, prizadevanj ipd. (Kranich, 1992).

Izkušnje iz predšolskega obdobja, tako pozitivne kot negativne, vplivajo na kasnejša življenjska obdobja. Prva tri leta otrokovega življenja predstavljajo najpomembnejše obdobje otrokovega razvoja. V teh letih otrok razvija svoje potenciale, sposobnosti in darove. Če mu želimo omogočiti pozitiven razvoj, mu moramo zagotoviti varno, spodbudno okolje. Odrasla oseba mora imeti sposobnost opazovanja otroka. Znati mora oceniti, kdaj otrok potrebuje udobje, zaščito in spodbudo (Paulsen, 2011).

V waldorfskem vrtcu razumejo otroštvo brez formalnega učenja in poučevanja, računanja, branja in pisanja. Izogibajo se razvrščanju otrok po sposobnostih. Imajo točno določen način, kako otroke sprejeti v vrtec ter jih vključiti v dejavnosti. Določen je tudi čas, kdaj bo na vrsti prosta, neusmerjena igra. Vse se odvija naravno, vendar pod skritim, neopaznim vodenjem

vzgojitelja. Kadar otroci potrebujejo usmerjanje s strani vzgojitelja, naj bo to čim bolj neopazno, brez pretiravanja. Otrok mora vedno imeti občutek, da je svoboden (Edmunds, 1992). Življenje in delo v waldorfskem vrtcu naj bo čim bolj podobno življenju doma. Vzgojiteljica in otroci naj živijo in delujejo kot velika družina (Jaffke, 1996). Prostor v waldorfskih vrtcih je urejen preprosto in prijetno. Večina pohištva in opreme je lesena. V igralnici je tudi manjša kuhinja, v kateri strokovne delavke kuhajo, pečejo, zalivajo rože, pomivajo posodo, šivajo ipd. (»Vrtec. Waldorfski vrtec je drugačen!«, 2019). Vzgojiteljice v vrtcu se morajo dosledno držati temeljnih načel waldorfske pedagogike, ki jih opisuje Kurikulum za waldorfske vrtce (1992).

2.4 Temeljna načela

Kurikulum za waldorfske vrtce utemeljuje poglavitna načela waldorfske pedagogike, ki so: vzor in posnemanje, učenje s pomočjo čutenja, ritma in ponavljanja ter povezovanje otroka s prostorom in časom (»Waldorfska šola Ljubljana: Kurikulum za waldorfske vrtce«, 1992).

2.4.1 Vzor in posnemanje

Rudolf Steiner pravi, da pozna dve magični besedi, s katerimi lahko prikažemo, kako otrok vzpostavlja povezavo z njegovim okoljem. To sta vzor in posnemanje (Oldfield, 2012).

V predšolskem obdobju (od 1. do 7. leta) duh in duša posameznika še nista notranje osveščena. Tesno sta povezana s fizičnim razvojem otroka. Zaradi tega sta otrokovo doživljanje in zavest povezana s tem, kakšne vtise otrok sprejema s telesnimi čuti iz okolice. Spodbude, ki prihajajo iz okolja, v katerem posameznik živi, zelo vplivajo na njegovo učenje, govorne spretnosti, na razvoj domišljije in doživljanja, inteligence in mišljenja na sploh (Kranich, 1992). Zaradi omenjenega je zelo pomembno, da v otrokovo okolje ne vnašamo nič takšnega, česar ne želimo, da bi otroci posnemali v svoji igri oziroma v vsakdanjem življenju (Kroflič, 1997). Temeljno obliko učenja v predšolskem obdobju predstavlja ravno posnemanje. Kakoli otrok sprejme iz okolja na podlagi opazovanja ali zaznavanja, deluje neposredno na otrokovo telo. Vse to pa povzroči ustrezne kretnje, pobude in dejavnosti. Kakovost vtisov, ki jih otrok pridobi s pomočjo zaznavanja, pa ne vpliva samo na učenje, temveč tudi na telesni razvoj. Na podlagi zapisanih trditev se od vzgojitelja pričakuje, da skrbno načrtuje izbor materialov, igrač in barv, ne uporablja sodobnih medijev ter poskrbi za ustrezno izvedbo temeljnih obredov in rutinskih dejavnosti (Kroflič, 1997). Vzgojiteljica vsakega otroka obravnava kot individualno bitje in od njega ne zahteva točnega načina vedenja, temveč s svojim vzorom in ureditvijo prostora v

otroku spodbuja učenje s posnemanjem (Serajnik Sraka, Strmole-Ukmar in Wiechert, 1994). L. Oldfield pojasnjuje, da so otroci so 7. leta po naravni poti nagnjeni k posnemanju in aktivnosti. So ekstremno odprti in zelo občutljivi na vsa dogajanja iz okolice. Zato waldorfski pedagogi uporabljajo metodo učenja s posnemanjem, saj se zavedajo, da jim bodo otroci sledili zaradi njihove naravne opazovalne narave. Ta pristop je učinkovit le v primeru, če deluje v harmoniji z otrokovo razvojno stopnjo (Oldfield, 2012). Po 7. letu otroci sledijo avtoriteti učitelja, ki je nezmotljiva. V času adolescence nastopi sposobnost, da si najstniki oblikujejo lastne sodbe. Po tem obdobju, torej v naslednjih sedmih letih pa pride na vrsto obdobje razvoja duha. Na podlagi omenjenega lahko opazimo, da Steinerjevi vzgojni koncepti prisegajo na točno določene, sedemletne cikle (Kroflič, 1997).

Kroflič se je dolgo časa ukvarjal z vprašanjem avtoritete v waldorfski pedagogiki, ki izhaja iz posnemanja. Avtoriteto pojasnjuje kot glavni pedagoški pojem, brez katere ne moremo pričakovati pozitivnih vzgojnih učinkov. Je moč, ki s pomočjo vodenja otroka vpliva na njegov celostni razvoj. Pri vzgoji bomo uspešni toliko, kot bo uspešna naša avtoriteta. Ne smemo vzgajati samo z ukazovanjem, strogostjo in občutno avtoriteto, ravno tako pa uspehov ne bomo dosegli brez odkritega, direktnega izražanja zahtev, pravil in prepovedi z upoštevanjem otrokove svobode (Kroflič, 1997). V monografiji z naslovom *Avtoriteta v vzgoji* se Kroflič ukvarja z vprašanjem waldorfske pedagogike kot primerom svobodne vzgoje. Osredotoča se na to, kako pri otroku privzgojiti svobodo ob prisili, posnemanju, omejevanju in kontroli. Meni, da z ne vključevanjem razumskega utemeljevanja in nujnih prepovedi v vzgojo otroku dela škodo. S prikritim vzgojnim delovanjem spodbuja otroka, da vstopi v svet možne manipulacije in indoktrinacije. Kroflič pravi, da je glavna težava koncepta vzgoje, ki izhaja iz otrokove narave, spoznanje, da narava otroka in z njo povezane vzgojne smernice ne izhajajo iz dejanske (otrokove) narave, ampak so posledica vzgojiteljevega pogleda na otroka in njegove nezmotljive absolutne podobe, s katero se otroci identificirajo. Ker pa imajo otroci naravno potrebo po identifikaciji v konceptu waldorfske pedagogike, ostaja nevarnost, da otroci nikoli ne bodo presegli stopnje iracionalne imaginarne identifikacije. Zaradi omenjenega waldorfski pedagogi ne zaznajo nevarnosti navidezne svobode. Rezultat vzgoje je lahko oseba, zelo odvisna od iracionalnih utemeljitev in zahtev lastnega nadjaza, ki se v vsakdanjem, realnem življenju spopada z zmedenostjo, neiznajdljivostjo (Kroflič, 1997).

Z vidika zgoraj omenjenih spoznanj je koncept waldorfske pedagogike vprašljiv. Prikrita, zamaskirana avtoriteta vsekakor ustreza postmoderne ekonomiji prevladujočih življenjskih obrazcev. Navidezna avtoriteta, ki jo ponuja waldorfska pedagogika, ima še večjo moč, saj se

posameznik počuti svobodno in neomejeno, vseeno pa ji slepo sledi. Gre za nekakšen prikriti kurikulum, katerega se pogosto ne zavedamo. Takšna vzgoja privzgađa patološke narcise, ki ustrezajo današnji družbi. Ti ljudje se soočajo s problemom moralnosti. Vedno je prav tiso, kar trdijo drugi. Njegova samopodoba je odvisna od aplavza, torej ugajanja ljudem okoli sebe (Kroflič, 1997).

O waldorfski pedagogiki in njenemu načinu vzpostavljanja avtoritete kroži veliko različnih mnenj. Nekateri so mnenja, da vzgajajo razvajene otroke in da gre za nekakšno vzgojo »umetniških duš«. Waldorfska pedagogika je kritik deležna že od nastanka. I. Kosovel (1995, v Zgonik, 2017) jo je imenoval za »okrutno združbo«, ki se je poimenovala pedagogika. Kroflič označuje pogled waldorfske pedagogike za nevarnega zaradi omogočanja manipuliranja z otrokom. V waldorfskih vrtcih in šolah manj pozornosti posvečajo faktografskemu znanju in tekmovalnosti. Zavzemajo se za to, da otrok vse, kar mu je posredovano, tudi fizično doživi, zato dajejo velik poudarek ročnim spretnostim. Številni se sprašujejo, če otroci, ki se poučujejo po waldorfski pedagogiki pridobijo dovolj znanja in splošne razgledanosti. Menijo, da zaradi posnemanja odrasle osebe otroci ne znajo presoditi, kaj je prav in kaj ne, zato svetu dajejo priložnost manipulacije (Zgonik, 2017).

2.4.2 *Učenje s pomočjo čutenja*

Otroci spoznavajo svet okoli sebe s pomočjo čutil. Ugotavljajo njegove podobnosti in razlike. Na podlagi čutnih zaznav, si gradijo čutni spomin (»Waldorfska šola Ljubljana: Kurikulum za waldorfske vrtce«, 1992). V predšolskem obdobju je otrokovo učenje tesno povezano z njegovo uporabo čutil. Otrok si s pomočjo čutil pridobiva nove izkušnje in sprejema nove informacije. Če je otrok v predšolskem obdobju pridobil premalo čutnih izkušenj, ima lahko posledice kasneje v življenju.

V waldorfskih vrtcih otroci veliko časa preživijo v gozdu, na travniku ipd. S tem jim je omogočeno multisenzorno učenje. Otrokom s takšnimi vrstami aktivnosti omogočimo, da prebudijo vsa čutila in jih med seboj povezujejo. Narava spodbuja čutno radovednost. Otroke pritegne z različnimi vonji, zvoki, jim ponuja številne nove gibalne izzive. Z multisenzornim učenjem omogočamo celosten razvoj otroka, za kar se vsekakor zavzema tudi waldorfska pedagogika (Györek, 2019).

2.4.3 *Ritem in ponavljanje*

Človeško življenje se izvaja v nekakšnem ritmu. Za otroka predstavlja osnovo za delovanje. Zavedati pa se moramo, da ga ne more ustvariti samostojno. Ravno zaradi tega potrebuje starše in vzgojitelje. Otroku ritem omogoča občutek varnosti. Stalno ritmično izmenjavanje dejavnosti mu omogoča, da zna sam napovedati, kaj bo npr. sledilo po kosilu. Otroka tako ne obkroža negotovost in stalno spreminjanje. V waldorfskih vrtcih se dnevni ritem oblikuje na podlagi načela vdih in izdih. Vdih predstavlja dejavnosti, ki jih vodi vzgojiteljica, medtem ko pod izdih prištevamo dejavnosti, pri katerih otroci spontano izražajo svoje izkušnje, domišljijo, nagnjenja itd. Kot vdih lahko razumemo tudi rajanja, poslušanje pravljic, evritmijo, medtem ko izdih predstavlja prosta igra, ki ji v waldorfskih vrtcih dajejo zelo velik pomen (»Vrtec. Waldorfski vrtec je drugačen!«, 2019).

2.4.3.1 *Dnevni ritem*

V vrtcu dajejo velik poudarek dobri dnevni rutini, ki zajema oskrbo, hranjenje, igro in načrtovane dejavnosti. Poleg omenjenega vzgojiteljica opravlja tudi številna domača opravila. Od pranja perila, likanja, pomivanja posode do brisanja prahu. Ravno zaradi omenjenega se v waldorfski pedagogiki držijo načela, da je manj več. Otroci potrebujejo dober model aktivnosti, ki jih nato lahko posnemajo. Za posnemanje in vživljanje pa potrebujejo dovolj časa. Pedagogi menijo, da je bolje izbrati manj aktivnosti in se tem temeljito posvetiti.

Dnevni ritem naj bo prilagojen tako otrokom kot vzgojiteljem. Če bodo otroci zadovoljni, bodo tudi vzgojitelji. Ustvarjanje pozitivne klime v oddelku je pomembno, da imamo posledično dovolj časa za izvajanje vsake dejavnosti. Hitenje predstavlja občutek neugodja (Paulsen, 2011).

V nadaljevanju bom predstavila primer dnevne rutine v Waldorfskem vrtcu Jutranja zarja Kranj.

Od 7:00 do 8:20 – Prihod otrok v vrtec in prosta igra pred zajtrkom.

8:25 – Jutranji pozdrav.

Od 8:30 do 9:00 – Zajtrk.

Od 9:00 do 10:00 – Prosta igra z izvedbo umetniške načrtovane dejavnosti.

Od 10:00 do 10:20 – Pospravljanje igralnice.

Od 10:30 do 11:15 – Igra zunaj.

Od 11:30 do 12:00 – Kosilo.

Od 12:00 do 14:30 – Priprava na počitek, pravljica in počitek.

Od 14:30 do 16:00 – Vstajanje, malica in odhod domov.

2.4.3.2 Tedenski ritem

Tedenski ritem zajema menjavanje umetniških in drugih dejavnosti («Vrtec. Waldorfski vrtec je drugačen!», 2019). Oblikovan je na podlagi vzgojiteljevih idej in zamisli. Vzgojitelj samostojno izbere, katera aktivnost znotraj proste igre bo otrokom ponujena na določen dan. Dejavnosti se vsakotedensko ponavljajo (Oldfield, 2012). Omenjeno pa se ne sklada s Kurikulumom za vrtece, ki ga izvajajo v javnih vrtcih. V javnih vrtcih strmijo k participaciji otrok na vseh področjih. Participacijo uresničujejo z upoštevanjem naslednjih kurikularnih načel: načelo demokratičnosti in pluralizma, odprtosti kurikulumu, aktivnega učenja in z načelom omogočanja izbire in drugačnosti (Zorec, 2010). Participacijo razumemo kot soudeležbo otrok pri izbiranju in odločanju v zvezi z načrtovanjem in vzgajanjem (Moss, Clark in Kjørholt, 2005, v Zorec, 2010). Bruner je ugotovil, da je učenje najuspešnejše, če otroku ponudimo možnost, da je v procesu učenja aktiven in slišan. Zagotovimo mu možnost, da

skupaj z vzgojiteljem ustvarja, oblikuje skupne cilje in z njim gradi smisel učenja, ne pa da samo pridobiva znanje (Bruner, 1996, v Zorec, 2010). N. Turnšek (2009) navaja, da je participacija koncept, ki otroka vidi kot soudeleženca v socialnih skupinah, tako v vrtcu kot v oddelku ter na ravni lokalne skupnosti. Opredeljuje jo kot soudeležbo otroka v oblikovanju njihovega življenja v vrtcu. Otrok naj odloča o tistih stvareh, ki se ga tičejo. Vključen naj bo torej v načrtovanje vsakodnevnega življenja in dela v vrtcu, sodeluje naj tudi pri reševanju skupnih problemov.

Kljub temu da literatura spodbuja vzgojitelje javnih vrtcev k zagotavljanju participacije v oddelku, pa je v praksi malo drugače. Po raziskavi, ki jo je izvedla avtorica Turnšek (2009), so ugotovili, da v slovenskih vrtcih otroke premalokrat vprašamo, kaj želijo početi, kaj bi se igrali, kako bi izvedli neko dejavnost ipd. Raziskava kaže, da otroci ocenjujejo, da so večinoma odrasli tisti, ki odločajo o tem, kaj bodo počeli. Otrokom premalokrat dajejo možnost, da bi izrazili svojo željo. Tudi strokovne delavke so navedle, da otroci premalo odločajo glede življenja in dela v vrtcu. Soodločanja glede organizacijskih stvari v vrtcu, kot je npr. oblikovanje podobe igralnice, praktično nimajo.

Če primerjam načrtovanja življenja ter dela v javnem in waldorfskem vrtcu, ugotavljam, da imajo otroci v waldorfskem vrtcu stalen tedenski ritem, ki ga načrtuje vzgojiteljica na podlagi njenih zamisli. Otroci nimajo možnosti, da bi izrazili željo o tem, kaj bi počeli kot načrtovano dejavnost. Imajo pa stalno možnost samostojnega izbiranja ponujenih igralnih sredstev. V javnem vrtcu pa strmijo k tem, da pri načrtovanju dejavnosti upoštevajo otrokove ideje, zamisli in mu dajo možnost soustvarjanja.

V nadaljevanju navajam primer tedenskega ritma v Waldorfskem vrtcu Jutranja zarja Kranj:

PONEDELJEK – Risanje z voščenkami iz čebeljega voska.

Slika 1: Voščeni bloki iz čebeljega voska

Vir 1: <https://i.ebayimg.com/images/g/ZG4AAOSwVFIUHIRT/s-11600.jpg>, 2019

TOREK – Slikanje z vodenimi barvami.

Slikanje z vodenimi barvami omogoča otroku užitek v lahkotnem, krožnem gibanju čopiča po mokri površini in opazovanju, kako se barve med seboj prelivajo in vplivajo druga na drugo. Otrokov užitek in izkušnja ob slikanju je pomembnejša od rezultata (Oldfield, 2012). Slikanje in risanje pozitivno vplivata na ravnovesje in simetrijo (»Waldorfska šola Ljubljana: Kurikulum za waldorfske vrtce«, 1992).

Slika 2: Slikanje z vodenimi barvami

Vir 2: lasten, 2018

SREDA – Evritmija.

Ko sem pričela delati v waldorfskem vrtcu, sem se sprva vprašala, kaj sploh je evritmija. Evritmija je umetnost gibanja, ki jo je razvil utemeljitelj waldorfske pedagogike Rudolf Steiner. Sestavljena je iz tonov in jezika. Lahko jo poimenujemo tudi »vidni govor«. Sestavljena je iz različnih kretenj, vsaka kretnja pa ima točno določen pomen. Evritmija ne vsebuje nič

samovoljnega (Serajnik Sraka, Strmole-Ukmar in Wiechert, 1994). Izvaja jo evritmist, ki telo uporablja kot svoj instrument. Omenjena umetnost spodbuja duhovni razvoj otroka, kultivira povezavo gibanja s čustveno-estetskim doživetjem duše. Poleg umetnosti je hkrati tudi vzgojna in zdravilna dejavnost. Pozitivno vpliva na vzpostavljanje pozitivnih odnosov v skupini, spodbuja skupino, da bo delovala kot celota, in spodbuja osebno rast posameznika (Josimovska, 2007).

ČETRTEK – Sprehod.

PETEK – Peka kruha.

2.4.3.3 Letni ritem

Letni ritem vključuje značilnosti letnih časov in z njimi povezane praznike («Vrtec. Waldorfski vrtec je drugačen!», 2019). V vrtcu praznujejo praznike, ki so povezani z letnim koledarjem, npr. Mihaelovo, adventni čas. Pomembno je, da na praznovanje praznikov povabimo tudi starše, saj otrok ob tem dobi občutek pripadnosti. Tako dojemamo, da je vsak dobrodošel, da slavi z njim. Na podlagi letnega časa in praznikov vzgojiteljica izbere pesmi, verze, zgodbe, pravljice, prilagodi umetnostne dejavnosti in dekoracijo okolja. Dekoracijo okolja (narave) v igralnici predstavlja t. i. mizica letnih časov (Oldfield, 2012). Mizica letnih časov stoji na vidnem mestu v igralnici. Na njej vzgojiteljica z otroki spremlja dogajanje, spreminjanje v naravi in v prazničnih dneh (Prostor, 2019).

Slika 3: Jesenska mizica

Vir 3: lasten, 2018

2.4.4 Povezovanje otroka s prostorom in časom

V kurikulumu za waldorfske vrtce je zapisano, da je pomembno povezovati otroka z okoljem, ki ga obdaja. Otrok mora okolje doživeti, prepoznavati, raziskovati in sprejemati. Zagotoviti mu moramo prostor, v katerem se bo počutil prijetno in varno (»Waldorfska šola Ljubljana: Kurikulum za waldorfske vrtce«, 1992). Cilj waldorfskega vrtca je, da bi se otroci v njem počutili kot doma. Zato je pomembno, da prostor daje občutek domačnosti. Urejen je toplo, prijetno in preprosto. Večina opreme je izdelana iz naravnih materialov (lesa) (»Waldorf pomurje. Prostor in oprema«, 2019). V igralnici je poleg igralnega prostora tudi kuhinja, v kateri otroci s pomočjo vzgojiteljice opravljajo domača opravila: kuhajo, pomivajo posodo, režejo zelenjavo, pečejo piškote ipd. (»Vrtec. Waldorfski vrtec je drugačen!«, 2019).

Če želimo, da bo otrok usvojil in razumel pojem časa, je zelo pomembno, da upoštevamo načelo ritma in ponavljanja. Če si bodo dejavnosti ritmično sledile, bo otrok znal napovedati kaj bo sledilo po posamezni aktivnosti ali rutinski dejavnosti (»Waldorfska šola Ljubljana: Kurikulum za waldorfske vrtce«, 1992). Keller (2014) pravi, da z dnevnim ritmom, časovnim sosledjem in ponavljajočimi se dejavnostmi krepimo voljo pri otroku. Redne ure za spanje in prehranjevanje niso pomembne samo za zdravje in občutek varnosti in predvidljivosti, ampak preidejo v navade, ki močno vplivajo na razvoj volje. Vzorec dejavnosti, ki se ponavljajo, človek opravi brez razmišljanja in oklevanja. Otrok bo razumel, da so te stvari nujne na življenje in da jih mora preprosto opraviti. Človek, ki bo v otroštvu dobil izkušnjo časovno ponavljajočih se dejavnosti, bo lažje postal samostojna in odgovorna osebnost.

Slika 4: Igralnica v Waldorfskem vrtcu Jutranja zarja

Vir 4: lasten, 2018

3 IGRA IN IGRAČE V WALDORFSKEM VRTCU

3.1 OPREDELITEV IGRE

Kot osnovno misel predstavljam znani Schillerjev citat: »Kajti človek se igra le tedaj, če je človek v polnem pomenu besede, in je tudi le tedaj povsem človek, ko se igra.« (Schiller, 2003;73, v Demšar, 2015). Avtor nam s tem želi sporočiti, da igre ne smemo omejiti le na otroštvo, ker to ni samo sposobnost otrok, temveč vsakega človeka. Narava igre se s starostjo vsekakor spreminja, ampak njeno bistvo pa ostaja vselej enako. Avtor pravi, da je igra svobodna dejavnost, ki v človeku pušča veselje.

Zavedati se moramo, da poznamo številne različne opredelitve igre. Avtorici L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (2001) opredeljujeta, da se vsi avtorji strinjajo, da je igra brezmejna, svobodna, raziskovalna dejavnost, ki variira v celovitost otrokovega razvoja (Marjanovič Umek in Zupančič, 2001). Igra je osnovna potreba vsakega otroka. Brez igre si ne moremo predstavljati zdravega otroštva (Bergant, 2016). Otrok je za igro notranje motiviran, kar pomeni, da je za samo dejavnost igre bolj motiviran kot pa za cilj. Smisel igre torej razumemo v njej sami. Pravila v igri so svobodna. Lahko nastajajo kar sproti, med igro. Otrok lahko pravila v igri spreminja med samim igranjem. B. Nemeč in M. Krajnc (2013) pravita, da vidita čar igre v tem, da presega meje vsakdanjega, realnega, logičnega sveta. V igri prevladuje gibanje, ki samo po sebi izraža zadovoljstvo otroka. Poleg zadovoljstva otroku pomeni še mnogo več. Otrok v svojo igro vnaša ustvarjalnost. Preko igre otrok z neposrednim preizkušanjem raziskuje svet okoli sebe, z miselnim preizkušanjem pa spoznava ljudi in človeške odnose. V predšolskem obdobju je otrok izviren, direkten v odzivanju, spraševanju in iskanju rešitev. Za razumevanje otrokove igre imejmo v mislih, da otroci sveta ne doživljajo na enak način kot odrasli. Svet odraslih je v njihovih predstavah popolnoma drugačen (Marjanovič Umek in Zupančič, 2001).

Otrokova igra pa se s starostjo spreminja. Raziskovalci otroško igro razvrščajo glede na vsebino in družabno dimenzijo. Vsebinska zajame, s čim se otroci igrajo, družabna dimenzija pa, ali se igrajo samostojno ali ne. Najprej nastopi funkcijska igra, ki vključuje ponavljajoče se gibe mišic, npr. kotaljenje. Nato ji sledi konstrukcijska igra, kjer uporabljajo igrače (predmete, materiale), da nekaj naredijo, npr. zgradijo grad. Zatem pa nastopi simbolna igra. Gre za igro pretvarjanja, ki vključuje tudi dramsko in domišljjsko igro (Papalia, Wendkos Olds in Duskin Feldman, 2003). L. Marjanovič Umek in T. Kavčič (2001) dodajata, da za simbolno igro sledita še dojemalna in ustvarjalna igra. Pri dojemalni igri gre za poslušanje, posnemanje, branje,

opazovanje, medtem ko ustvarjalna igra vključuje pisanje, risanje, oblikovanje, pripovedovanje ipd.

3.1.1 Pomen igre

Igra ne predstavlja samo otrokove osnovne aktivnosti, temveč lahko rečemo, da je njegova pravica in potreba. Otroku omogoča celostni razvoj. Pomembno vpliva na fizični, socialni, emocionalni, osebnostni in čustveni razvoj. Krepi otrokove zmožnosti reševanja problemov, estetsko občutljivost in lingvistične sposobnosti. Poleg omenjenega igra odraslim ponuja, da skupaj s svojim otrokom vstopijo v otroški, fantazijski svet (Bergant, 2016).

L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (2001) pravita, da je pomen igre neskončen in usmerjen k celovitosti. Vpliva na otrokov celostni razvoj in reprezentira povezave med vednostjo in nevednostjo, možnim in nemožnim, verjetnim in nemogočim. Gre za dialog med domišljijским in realnim svetom, med preteklostjo, prihodnostjo in sedanjostjo, med logičnim in nelogičnim ter med varnostjo, udobjem in tveganjem. V času igre otroci razvijajo čutila, se učijo uporabljati in nadzorovati svoje mišice, usklajujejo vid z gibanjem in pridobivajo nadzor nad svojim telesom. Igra je dejavnost, kjer si otrok pridobiva nove izkušnje, znanja in spretnosti. Ko se otroci v času igre pretvarjajo in s tem preizkušajo nove vloge, se srečujejo z neprijetnimi občutki, začnejo razumeti stališča drugih ter vstopajo v družabni svet. Razvijajo sposobnosti reševanja problemov in postanejo spretnejši na govornem področju (Singer in Singer, 1990, v Papalia idr., 2003). Različna igralna sredstva, kot so npr. kocke, s katerimi otroci gradijo stolpe, spodbujajo matematično mišljenje predšolskega otroka (Silvern, 1998, v Papalia idr., 2003). Poseben pomen za otroke ima tudi dramska (domišljijška) igra, ki otroke prisili, da med seboj sodelujejo, se dogovarjajo. S sodelovanjem postanejo zgodbe v igri vse bolj kompleksne in domiselne. Dramska igra ponuja priložnosti za spodbujanje, urjenje medosebnih in verbalnih spretnosti. Otrokom omogoča raziskovanje socialnih vlog in številnih navad (Nourot, 1998, v Papalia idr., 2003).

Vsak otrok kot osebnost s seboj na svet prinese različne danosti, interese, nagnjenja in hibe. Ker smo ljudje individualna bitja, je pomembno, da otroka ne ocenjujemo ali mu vsiljujemo naših pričakovanj, želja, temveč ga sprva samo opazujemo. Če bomo otroško igro samo opazovali, bomo o otroku izvedeli marsikaj. Da pa bo ta proces uspešen, je pomembno, da otroku omogočimo kakovosten zgled odraslih, ljubeče, trdne odnose ter čas pri razvoju določene kompetence. Če bomo opazovali igro otrok, bomo hitro ugotovili, da pravzaprav preigravajo v igri dogodke iz vsakdanjega življenja odraslih. Zato je ključno, da otrok opazuje

odraslega, ki predano, kvalitetno in z ljubeznijo upravlja neko delo, npr. kuhanje. Odrasli s svojim zgledom, načinom dela in odnosom do dejavnosti močno vplivajo na razvoj volje pri otroku. Vse dejavnosti vzgojitelja oz. starša v otroku prebudijo impulze, da so sami igrivi in dejavni (Demšar, 2015).

3.1.2 *Prosta, neusmerjena igra*

V waldorfskih vrtcih ima prosta igra poseben pomen. Vsakodnevno je vključena v dnevni ritem in ji tako otroci kot vzgojitelji posvečajo največ pozornosti. Gre za vrsto igre, v kateri se otroci izražajo samostojno brez vodenja in usmerjanja odrasle osebe. Otrokom je omogočena popolna svoboda in prosta, nezavedna izbira. Tako vzgojitelj otrok ne sprašuje, kaj in s kom bi se radi igrali, saj takšna vprašanja otroke omejujejo in jim nalagajo nepotrebno odgovornost za sprejemanje svojih odločitev. Dober vzgojitelj bo na podlagi natančnega opazovanja otrokovih nagnjenj, interesov zanj pripravil optimalno igralno okolje ter otrokom omogočil dovolj časa za prosto igro zunaj na igrišču, v gozdu ali v igralnici. Če bomo otrokom omogočili omenjene pogoje, bodo igro jemali kot izkušnjo, ki teče brez omejitev. Tako bo trenutna igra nezavedno prešla v drugo igro, ne da bi se prva zaključila in druga začela na začetku (Nicol in Tapin, 2012).

Sama sem si postavila vprašanje, zakaj je ravno prosta igra za otroke tako zelo pomembna. Avtorici Nicol in Tapin (2012) v svojem delu pojasnjujeta, da otroci preko proste igre zadovoljujejo njihove notranje potrebe. Kot vzgojitelji se moramo zavedati, da pomanjkanje proste igre v otroštvu lahko privede to težav. Otroci, ki jim niso bile velikokrat ponujene možnosti za prosto igro bodo svojo pozornost posvetili stalnemu osmišljanju svojega sveta in izkušenj. Izgubili bodo možnost, da bi okrepili svojo domišljijo. Najpomembnejše pa se je zavedati, da brez proste igre ne bo priznana otrokova samo vrednost, saj otrok ni dobil možnosti, da bi v igro doprinesel svojo edinstvenost

Po mojih izkušnjah nikoli nisem doživela, da bi se vzgojiteljica v waldorfskem vrtcu direktno vključila v otrokovo igro in jo usmerjala. V igro se je vključila samo takrat, ko je bila ta z vzgojnega vidika neprimerna ali če jo je otrok ogovoril oz. ji nekaj prinesel, npr. za poskusiti juho. Marjanovič Umek in Lešnik Musek (2001) pravita, da se dejavnosti v otrokovi prosti igri začnejo sčasoma ponavljati. Otroci se stalno vživljajo v ene in iste vloge, zato je ravno vzgojiteljica tista, ki omenjeno lahko prepreči. Odrasli otrokovo igro spodbujajo, preusmerjajo in jo vodijo k razvojno zahtevnejšim ravnam. Vzgojiteljica lahko igro usmerja tako, da se vanjo aktivno vključi in demonstrira, kako se igrati, daje razne sugestije, pomaga odigrati pravljico

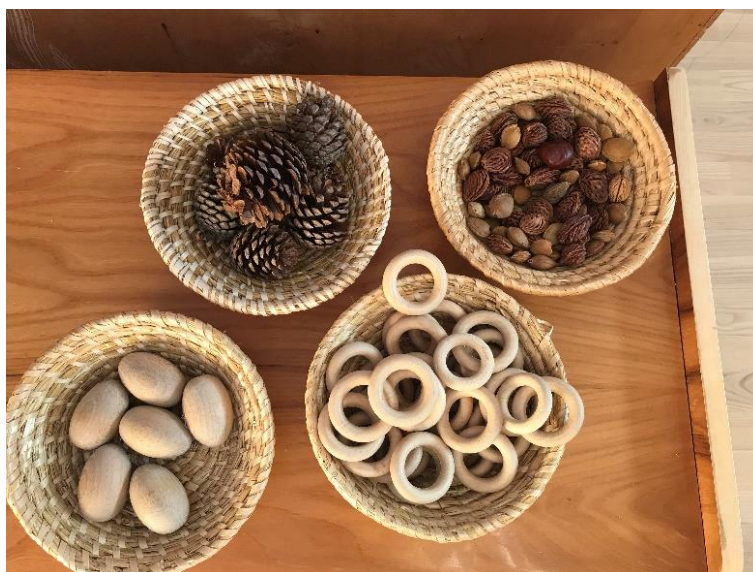
ter otroke lahko uči, kako se pretvarjati, z njimi izvaja kot nek »treening« domišljije. Otroku tudi veliko pomeni, če njegovo igro pohvalimo, saj s tem pokažemo zanimanje zanjo. Če otoku pokažemo, da nam je mar za njegovo igro, bo otrok v igri veliko bolj motiviran (Marjanovič Umek in Lešnik Musek, 2001). Način igre in njena vsebina dajeta prostor, znotraj katerega se prepletajo različna kurikularna področja. Če se otrokove igre ne usmerja, lahko ta zanemarja nekatera kurikularna področja. Kljub prepletu različnih področij igra po kurikulumu ni razumljena kot dejavnost, ki bo sama po sebi pripeljala do realizacije vzgojno-izobraževalnih ciljev. Tu nastopi vloga vzgojitelja, ki je pri igri še tako pomembna (Bahovec, 1999).

3.2 Igrače v waldorfskem vrtcu

V waldorfskih vrtcih so predmeti zelo preprosti, nedodelani, saj le ob takšnih igračah otrok lahko izraža svoje naravne domišljijske sile. Ravno preprosta punčka, narejena iz cunje, kosa blaga ali namiznega prtička priključa na dan omenjene domišljijske sile. Zavedati se moramo, da je za predšolske otroke vse, kar vidijo, »živo«. Edmunds (1992) pojasnjuje, da je otrok z dodelano, popolno punčko oz. igračo v začetku zadovoljen, a se jo kmalu nasiti. Popolnost namreč otrokom ne omogoča izražanja domišljije in nasprotuje spontanemu, edinstvenim in izvornim silam otroštva.

Na lesenih stojalih, kjer se nahajajo igrače, najdemo nekaj škatel s kockami oz. z nasekanimi kosi lesa, košare, mehke punčke iz blaga, ki nimajo nakazanih podrobnosti obraza, te so le nakazane s križnimi šivi (Keller, 2012). Otroci imajo na voljo tudi košaro z volnenimi, bombažnimi, svilenimi odejicami, s katerimi si pogosto gradijo šotore, mehke blazinice, na kvačkane trakove, vrvi, različne kose lesa, ukrivljene veje, palčke, na štrikane živalce, živalce iz filca, lesene posodice, vozlane punčke, mehke žogice izdelane iz volne, filca ipd. (Jaffke, 2010). Poleg omenjenega sem v Waldorfskem vrtcu Jutranja zarja v Kranju opazila, da so otrokom za igranje ponujeni tudi kostanji, posušene peške od breskev, leseni obroči, storži, preproge itd. Vsi omenjeni materiali se prištevajo med igrače in to je pogosto vse, kar jim je ponujeno. Mnogi teoretiki to izrabljajo za smešenje waldorfske pedagogike, češ, da je neživljenjska, saj s tem ne ponujamo vseh tistih običajnih igrač (Keller, 2012). Igrače so pospravljene na lesenih stojalih, ki jih po koncu igre zagnemo z blagom.

Slika 5: Igrače v Waldorfskem vrteu Jutranja zarja

Vir 5: lasten, 2018

4 LUTKA IN NJEN POMEN

J. Sitar (2008, str. 22) je zapisala, da je »lutka postava ali predmet, ki izraža nekaj drugega, kar v resnici je«. Je preizkušena lovilka ustvarjalnosti, ljubezni in domišljije. Pedagogi na podlagi številnih izkušenj jemljejo lutko kot pozitivni učni pripomoček, medtem ko jim je v veliko pomoč tudi kot terapevtsko sredstvo. Oživljeni predmeti, tj. igrače, nam spremenijo svet, ki nas obdaja. Sobo tako lahko spremenijo v grad, klop v dvor ipd. Lutka v otroški igri preusmerja otrokovo vedenje in ga prisili v druge oblike vedenja. Ta je popolnoma odvisna od otrokovega prenosa energije. Lutka omogoča, da otrok aktivnosti v igri opravlja bolj spontano, nezavedno in sproščeno. Ni pa samo učno in igralno sredstvo, temveč tudi vzgojno. Številne raziskave potrjujejo, da je v oddelkih, kjer vzgojitelj redno uporablja lutko, prisotno manj neprimerne in agresivnega vedenja.

B. Varl (1998) v svojem delu navaja, da je lutka tisti magični predmet, ki mu otroci veliko lažje zaupajo kot odraslemu. Ob njej se sproščeno pogovarjajo in usvajajo prostor, saj se otrokova osebnost skriva za lutko, ko zleze vanjo in se z njo poistoveti. Majaron in Korošec (2002) pojasnjujeta, da avtoriteta lutke pogosteje postane močnejša od vzgojiteljeve. Lutki uspe reševati probleme ter spore med otroki in preko nje otrok vzpostavlja simbolno komunikacijo z okoljem, ki ga obdaja. Lutka poleg omenjenega omogoča tudi čustveno reakcijo, neodvisno od verbalne komunikacije.

Lutka izvira iz ritualov in se izraža s tremi nivoji stilizacije: zvočni (govor), vizualni in gibalni. Preko njih hitro postane prepoznavna, razvidna in živa. Če želimo doseči, da bo lutka kar se da zaživela, ji moramo posvetiti veliko pozornosti, še posebej s pogledom, drugače bo ostala »mrtva« (Korošec in Majaron, 2006). V otrokovi domišljiji ima vsak predmet, sredstvo, igrača svojo dušo, zato lutke na otroka naredijo velik vtis in ga očarajo. To razumemo kot privilegij, saj otrok lažje vzpostavlja odnos in komunikacijo z lutko kot z učiteljico oz. vzgojiteljico (Majaron, 2002). Zaradi omenjenega lahko lutka postane nek ščit med vzgojiteljem in otrokom. Ko animator uporablja lutko, ne izpostavlja samega sebe, ampak mu lutka dovoljuje, da preko nje izraža svoja stališča, mišljenje in sposobnosti. Lutke so še posebej uporabne pri neverbalnem sporazumevanju z otrokom. Zaradi jasnih slogov stilizacije otrok razume njene sugestije kljub slabšemu razumevanju govora animatorja (Korošec in Majaron, 2006).

Paljetak (1975, str. 35, v Kobolt idr., 2005, str. 243) je zapisal: »Človek omogoča lutki svobodno gibanje v prostoru. In obratno!« Človek se že od nekdaj v življenju srečuje s silami, ki jih sam ne more obvladovati. V tem primeru so mu v veliko pomoč lahko ravno lutke in maske. Lutke

so uporabljali pri ritualih, saj človek v dialog z duhovi, umrlimi, bogovi ni mogel stopati sam in brez sredstev, zato mu je pri tem bila v pomoč prav lutka. Te imajo velik vpliv na posameznikovo življenje in njegov kontekst, ga branijo in tolažijo pred nevidnimi strahovi in duhovi. Na drugi strani pa avtor omenja tudi otrokovo igro z lutko, v kateri se odražajo položaji in vloge posameznikovega življenja. Takoj, ko otrok prične igro z lutko, vstopi v prostor lutkarstva. Igra z lutko ni običajna, to je igra, ki spremlja človeštvo od njegovega nastanka. Lutke so stare toliko, kot je staro človeštvo. Definiramo jih lahko tudi kot nesmrtna živa bitja, ki se ne borijo s strahom, da bodo izgubile življenje. S tem je povezana tudi njihova svoboda izražanja. Paljetakovo mišljenje lahko povežemo z razmišljanjem avtorice Šinko, da si z lutko lahko odgovorimo na vprašanje, kaj je človek. Lutke so se skozi zgodovino spreminjale na enak način kot ljudje, saj so ohranjale človeški videz (Šinko, 2008). Po drugi strani pa lahko rečemo, da so lutke zelo krhke in nemočne, saj so odvisne od svojega animatorja. Od njega se zahteva, da na lutko prenese vso svojo energijo in da med animacijo ves čas svoj pogled usmerja v lutko. Energija se iz posameznika prenaša najprej na njegove roke in na to na lutko. Animator se mora zavedati, da se bo način njegovega izražanja prenesel na lutko, npr. če želimo, da bo lutka zaljubljena in bo ljubila, mora animator znati ljubiti (Kobolt idr., 2005).

4.1 Vključevanje lutke v kurikulum za vrtce

Komunikacija se vedno izvaja s pomočjo nekega medija. Pri človeškem komuniciranju sta to besedna in nebesedna komunikacija. Pod nebesedna sredstva komunikacije prištevamo mimiko, grimase, kretnje in jezik. Ko pa v vzgojno-izobraževalnem procesu načrtujemo uresničevanje ciljev preko lutke, komunikacijsko prenosno sredstvo poleg lutke predstavljajo še številna druga dramska sredstva izražanja. Dramo in gledališče prištevamo med najsvobodnejšo obliko otrokove kreativnosti, saj tako rečeno nima meja. Otroci lahko izražajo svoje mnenje, misli, predloge, odnos do sovrstnikov preko lutke, maske, z gibanjem, kretnjami, gibom, igro, z verbalnim ustvarjanjem, petjem ipd. Vse omenjene dejavnosti lahko vzgojitelj vključi v kurikulum in z njimi uresničuje vzgojno-izobraževalne cilje (Korošec, 2018).

Kurikulum za vrtce kot vzgojno-izobraževalne cilje v povezavi z lutko navaja, da naj otroci doživljajo in spoznavajo komunikacijo z in o plesnih, dramskih, glasbenih delih ter naj uporabljajo in razvijajo spretnosti, kot so spoznavanje, raziskovanje s telesom, gibom, glasom, predmeti (lutkami), instrumenti ipd. (Bahovec, 1999). S pomočjo lutk otrok lahko doseže naslednje cilje: spodbujanje kreativnosti, razvoj in povečanje domišljije, izboljšanje verbalnih spretnosti, razvoj občutka za čas in prostor, spodbujanje občutka za lastno vrednotenje, razvoj

samozavesti in empatije, osebnega zadovoljstva, zmanjševanje strahov, agresije, zvišanje frustracijske tolerance, spodbujanje senzomotoričnega učenja, razvoj fine motorike ipd. Vsi omenjeni cilji so dokaz, da je kreativna lutkovna dejavnost lahko zelo uspešna in pozitivna metoda poučevanja na vseh področjih kurikulumu. Renfro in Hunt (1982, v Majaron in Korošec, 2000) izpostavljata šest možnih načinov, ki jih lahko uporabi vzgojitelj v skupini s predšolskimi otroki. To so: prosta, spontana igra z lutko; pripovedovanje preko lutke; pripravljanje prizorov z lutko; pogovarjanje preko lutke; izdelava lutke ter učenje in poučevanje z lutko.

Glavni namen uporabe lutke v skupini je ustvarjanje pozitivne in prijetne klime, spodbujanje ustvarjalnosti in omogočiti celosten razvoj otroka. Otrok se preko lutke razvija in uči na sproščen, nezaveden način. Namen vključevanja dejavnosti z lutko v kurikulum ni izdelava do potankosti izdelanih lutk ali pa profesionalne lutkovne predstave, saj nam lutke omogočajo mnogo več. Otroku lutka predstavlja zabavo, igralno sredstvo, ki obogati njegovo igro in domišljijo. Postane otrokov prijatelj, ki ga tolaži in nasmeje, ko to potrebuje. Z vidika umetnostne vzgoje so lutke vsestranske. V njih se skrivajo literarne, glasbene in likovne dejavnosti. Vse te dejavnosti so v kurikulumu jasno zapisane, medtem ko o gledaliških dejavnostih ne najdemo veliko, zato je pomembno, da se vzgojitelj zaveda pomena uporabe lutke v skupini in jo zna povezati z ostalimi področji po kurikulumu, npr. z naravo (Sitar, 2008).

V vrtcu mora vzgojitelj priskrbeti, da bo otrok dobil priložnost izdelovanja in uporabe najrazličnejših tehnik lutk. Pomembno je, da otroku omogočimo tudi obisk pravega gledališča in s tem ogled profesionalnih, dodelanih lutkovnih predstav. Ravno s tem bodo spoznali razsežnosti in tipe lutk. Če otrok dobi možnost ogleda tako profesionalnih kot amaterskih predstav, s tem vzpostavljamo ravnovesje med razumevanjem spontane igre in odnosom do profesionalno izoblikovanega medija (Jelen, Korošec, Kržišnik, Pirc, Ratej, Štancar, 2011).

4.2 Otroci in lutkovne predstave

V vrtcu naj lutkovne predstave nastajajo na sproščen način, brez vzgojiteljevega obremenjevanja otrok glede besedila in končnega izida predstave. Vzgojitelj naj vodi otroke na neopazen način in naj nastajanje predstave jemlje kot proces, v katerem otroci uživajo in se igrajo. Lutkovne predstave oz. prizori naj se pripravljajo ob improvizaciji prizorov. Otroci naj bodo svobodni pri izbiri odra, scene in oblikovanju dialogov ter izdelovanju scenarija. Omogočimo jim, da se sami preizkusijo v vlogi izvajalcev glasbe, luči, scenskih mojstrov, izdelovalcev lutk, saj nam takšen način dela predstavlja odlično pot za odkrivanje novih, skritih talentov. Vzgojiteljeva vloga je, da priskrbi sproščeno, spodbudno okolje in da podpira

otrokove ideje. Nikakor se otrok ne sme obremenjevati s končnim rezultatom in jih obravnavati kot profesionalne igralce. Pomembno je, da se otrokom priskrbi tudi občinstvo, saj bodo ob prikazu predstave drugim zelo ponosni na svoje delo. To pa pripomore tudi k dvigu samozavesti (Korošec in Majaron. 2006).

Vzgojitelj lahko otrokom predstavlja dober zgled, takrat ko sam izdelava lutkovno predstavo ali ko pripoveduje preko lutke. Lutke mu ponujajo, da z njimi ustvarja domiselno interpretacijo oz. dramtizacijo, hkrati pa otrokom pričara čarobne trenutke (Korošec in Majaron, 2006).

4.3 Vrste lutk

V javnih vrtcih uporabljajo najrazličnejše lutkovne tehnike in vrste. Lutke lahko postanejo igrače in predmeti, ko jim narišemo obraz in jih oživimo. Poznamo ročne, senčne, ploske, mimične, telesne lutke in marionete (Korošec, 2002). Marionete so lutkovna tehnika, ki jo vzgojiteljice v vrtcu uporabljajo zelo redko, čeprav jih imajo otroci zelo radi. Otrokom omogočajo, da z njimi stopijo v svet, ki ga uredijo po lastni domišljiji. Izdelava enostavnih marionet je preprosta tudi za predšolske otroke, zato je žalostno, da se otroci s to izkušnjo srečajo zelo malokrat (Majaron in Korošec, 2006). Ne smemo pozabiti tudi na tehniko lutk, ki nas spremlja ves čas. To so naši prsti in roke, kolena, stopala ... Ko našim delom telesa narišemo obraz, nanje prenesemo energijo, torej jih oživimo in postanejo nove osebe, živali, ki se lahko z otroki pogovarjajo, pojejo, odidejo na sprehod ipd. Pri izdelavi lutk se moramo posvetiti lastni domišljiji. Izdelamo jih lahko iz barvnega papirja, kosov blaga, usnja, plastenk, kartonov, različnih predmetov itd. (Korošec, 2002). Preproste lutke, ki jih bodo otroci izdelali sami, bodo prispevale k dvigu otrokove samozavesti, saj se bodo otroci počutili pomembne in sposobne (Osojnik, v Majaron, 2015).

Slika 6: Ko lonec za kuhanje postane lutka

Vir 6: lasten, 2018

4.4 Kako izdelati lutke

Ko izdelujemo lutko, se moramo najprej odločiti, katero vrsto lutke bomo izdelali. Izbiramo lahko med mimično, ročno, senčno lutko, lutko na palici, lutko rokavico, marioneto ... Pri izdelavi lutk lahko uporabimo najrazličnejše materiale, kot so les, stiropor, pena, papir itd. Ko izdelujemo lutko, je potrebno razmisliti tudi o likovnosti lutke. Lutke so lahko ljubke, realistične, abstraktne, groteskne ipd. Vsi trije vidiki se pri izdelavi lutke tesno povezujejo in so pomembni. Izbira likovnosti in tehnike nas pogosto usmerja v izbiro materiala, npr. če želimo izdelati ročno lutko, ki bo videti ljubka in otroku prijazna, bomo izbrali mehek, prijeten material. Kateri material bomo izbrali, je vsekakor odvisno od našega časa, sredstev, ki jih imamo na voljo. To so lahko papir, karton, odpaden material, ki so hitro dostopni materiali, preprosti za oblikovanje (Šušteršič, 2014).

Ko si izberemo vsebino, npr. pravljico, po kateri bomo izdelali lutkovno prestavo, moramo najprej razmisliti o osebah in njihovih karakterjih ter o vlogi v zgodbi. Glede na karakter osebe v pravljici oblikujemo likovnost lutke. Če želimo kot vzgojitelji izdelati lutko, ki nam bo služila kot didaktični pripomoček za svoje otroke, sta primerni tehniki vsekakor ročna in mimična lutka. Glede likovnosti lutke je zelo primerna prijazna, prijetna in barvna lutka (Šušteršič, 2014).

Če ima vzgojitelj možnost, naj lutke izdela samostojno. Izdelane lutke imajo prednost pred kupljenimi, saj jo lahko resnično prilagodimo svojim otrokom v skupini, si ustvarimo svojo likovnost glede na zgodbo, ki jo želimo uprizoriti. Vzgojitelji pri izdelavi lutke niso omejeni z izbiro materiala. S striženjem, brušenjem, modeliranjem, šivanjem in sledenjem svoji domišljiji lahko izdelamo zelo prijetne in učinkovite lutke (Šušteršič, 2014).

V javnih vrtcih pa lahko vzgojitelji izdelajo lutke iz najpreprostejših vsakdanjih materialov. M. Šušteršič (2014) opisuje, kako lahko z nogavico kot osnovo pri izdelovanju lutke izdelamo ročno, mimično lutko, lutko na palici in pa namizno lutko. Lutke so dodelane, imajo oči, nos in usta.

Slika 7: Mimična lutka

Vir 7: Šušteršič, 2014

4.5 Scena

Scena ima pri izvajanju lutkovnih predstav zelo velik pomen. Njena naloga je, da obdaja lutko, ji je v pomoč pri gibanju, saj ji tako rečeno določa smer gibanja. Prednost scene vidimo v tem, da zakriva animatorja lutke. Pri izdelavi scene je dobro, da upoštevamo nekaj napotkov. Pomembno je vedeti, da scena ne sme preveč izstopati, saj je lutka tista, ki je stalno v središču pozornosti. Priporočljivo je, da izberemo ustrezne materiale in barve, ki ne bodo preveč pritegnile gledalčeve pozornosti. Zavedati se moramo, da je lutka glavno sredstvo izražanja in je scena pri tem v podrejenem položaju (Ahačič, 1969). Za sceno pri ročnih lutkah se najpogosteje uporablja paravan, senčne lutke oživimo za platnom, ploske lutke nad platnom oziroma paravanom, predmetom in igračam pa omogočimo podlago. V primeru, da je animator med lutkovno predstavo viden, naj bo oblečen v črna oblačila (Zupanić Benić, 2009).

Ker so lutke in lutkovne tehnike, ki jih uporabljajo v javnih vrtcih, ljudem veliko bolj poznane kot waldorfske lutke, sem se odločila, da bom v nadaljevanju predstavila vrste in značilnosti waldorfskih lutk in lutkovnih dejavnosti, ki se popolnoma razlikujejo od lutk v javnem vrtcu. Vse vrste lutk sem poskusila izdelati tudi sama.

5 WALDORFSKE LUTKE

Lutke v waldorfskem vrtcu imajo zelo podobne značilnosti kot igrače. Verjetno si vsi zastavljamo vprašanje: *Zakaj so waldorfske lutke brezobrazne? V čem pedagogi vidijo prednost?*

Začetnik waldorfske pedagogike Rudolf Steiner utemeljuje, da se vse, kar otrok izkusi iz zunanjega sveta, ki ga obdaja, zapiše direktno v njegovo telo. Pravi, da se možgani in človeški organi pravilno razvijajo le pod pogojem, da iz okolice pridobijo prave vtise. S tem povezuje t. i. oblikotvorne sile, ki odločilno vplivajo na delovanje in izgradnjo celotnega otroškega telesa. Omenjeno razloži s primerom, da če otroku ponudimo preprosto, nedodelano lutko, se ob igri z njo odvija zelo pozitiven proces. Otroka ves čas spremljajo spominske sile, ki se povezujejo z ljudmi in dogodki iz njegove okolice. Te sile in slike, ki si jih ustvarja, so resnično prisotne na zelo natančen način, vendar se jih otroci ne zavedajo. Otrok vsaki nepopolni lutki dodaja svoje spominske in domišljjske sile. Otroka tako preprosta lutka prisili, da ji sam na podlagi domišljije doda vse, kar na njej še ni izdelano (Steiner, 1987). Keller (2014) dodaja, da otrok v predšolskem obdobju potrebuje izzive v gibanju, domišljiji in razmišljanju. Ravno zato mu moramo ponuditi prazen prostor, ki ga nato dodela sam s svojo domišljijo. Steiner pravi, da če želimo, da bo lutka oz. predmet postala podobna ljudem, mora otrok uporabiti svojo ustvarjalnost in domišljijo. Omenjeni napor domišljjskih sil pa vpliva na oblikovanje možganov. Razvoj možganov primerja z razvojem mišic na roki. Te se razvijajo samo v primeru, če upravljajo ustrezno delo. Če pa otroku ponudimo »pravo«, dodelano lutko, smo opravili vse delo namesto možganov, zato ti začnejo hirati in krneti (Steiner, 2011).

Če primerjam waldorfske lutke z izdelavo lutk v javnem vrtcu, vzgojitelji v waldorfskih vrtcih ne razmišljajo o likovnosti lutke, saj lutkam ne dodelajo karakterjev. Oni se ne odločajo, ali bo lutka prijazna in ljubka, saj si otroci karakter lutke oblikujejo sami s svojo domišljijo. Zato so lutke brez oči, nosu in ust, saj omenjeni deli obraza veliko povedo o posameznikovem značaju in karakterju.

5.1 Vrste waldorfskih lutk

5.1.1 Preprosta vozšana lutka

Za izdelavo preproste vozlane lutke potrebujemo samo kvadrat barvnega blaga in nekaj ročnih spretnosti. F. Jaffke (2010) pravi, da je zelo preprosto narediti vozal iz cunje, ki ga

preoblikujemo v figuro. Pogosteje barva blaga predstavlja pomembnejšo vlogo kot vozli, npr. zelena cunja, iz katere napravimo velik voz, lahko postane žaba. V nadaljevanju bom predstavila primer, kako izdelamo vozlasto punčko.

Potrebujemo barvno blago, iz katerega naredimo poljubno velik kvadrat. Večji bo kvadrat, večja bo tudi figura. Glavo punčke oblikujemo tako, da na enem kotu cunje naredimo voz, rami predstavljata vozla, ki ju naredimo tako, da desni in levi kot od glave spremenimo v voz.

Slika 8: Neformirana punčka

Vir 8: lasten, 2018

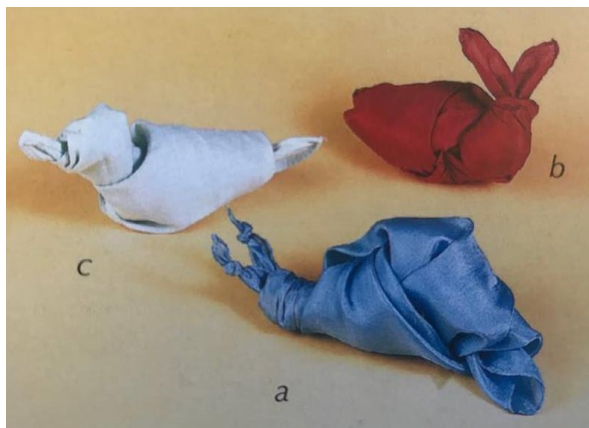
Na enak način z malo domišljije lahko naredimo živali. Polža izdelamo tako, da na dveh kotih blaga zavežemo majhna, tesna vozla. Nato ta dva vozla primemo skupaj in z njima naredimo večji voz, ki predstavlja glavo. Trup pa naredimo tako, da ostanek blaga ovijemo okoli roke in nato naredimo voz (Jaffke, 2010).

Slika 9: Vozlana lutka: velikan in deček

Vir 9: Jaffke, 2010, str. 57

Slika 10: Vozlane živalce

Vir 10: Jaffke, 2010, str. 57

Priporočljivo je, da za izdelavo vozlane lutke uporabimo trdno, kompaktno blago iz naravnih materialov, ki ga lahko peremo, npr. bombaž ali svilo.

Vozlano punčko lahko izdelamo poleg omenjenega še na drugačen način. F. Jaffke (2001) jo poimenuje tudi neformirana punčka, saj nima natančno izoblikovanih udov in obraza. Priporočljiva velikost blaga oz. flanela je 50 x 50 cm. Priporočljivo je, da robove blaga zarobimo, saj s tem podaljšamo »življenjsko dobo« lutke. Na sredino kvadrata blaga položimo trdno, kompaktno izdelano krogo iz napredene volne, ki jo prekrijemo z blagom. Nato blago s pomočjo vrvic pritrdimo na volneno krogo in dobimo vrat lutke. Zatem dva ali pa vse ostale kote zavežemo v vozel in dobimo preprosto lutko (Shams-Zadjani, 2002)

5.1.2 Namizne lutke

Namizne lutke lahko izdelamo iz filca (drugače jim rečemo šivane lutke), napredene volne ali pa pletenja. V Waldorfskem vrtcu Jutranja Zarja Kranj sem opazila pletene živalce.

5.1.2.1 Stoječe lutke

Telo namizne lutke (»cylinder dolls«) naredimo zelo preprosto. Potrebujemo filc dimenzije 18 x 20 cm, iz katerega naredimo valj oz. cev. Oba konca pravokotnika sešijemo skupaj, tako da nastane fiksna cev, ki ne more razpasti. Nato valj napolnimo z napredeno volno in s tem omogočimo večjo stabilnost lutke. Ko smo to naredili, vzamemo kos napredene volne, iz katere naredimo glavo (kroglo). Ta naj bo v velikosti premera 4 cm. Glavo prekrijemo z elastičnim blagom, kožne barve, ki ga mora biti dovolj, da ga bomo z vrvico lahko pritrdili na kroglo iz napredene volne in s tem dobili vrat. Nato skupaj z nabranim šivom sešijemo vrat in telo lutke.

Gube, ki nastanejo pri podvezovanju vratu, skrijemo v ozadje. Velikost telesa naj bo za približno tri glave. Če želimo lahko lutki dodamo še plašč oz. obleko iz filca (Jaffke, 2010).

Slika 11: Namizne lutke iz filca

Vir 11: Jaffke, 2010, str. 60

Lutke pa lahko izdelamo tudi samo iz napredne volne s tehniko suhega filcanja oz. polstenja. Za suho polstenje potrebujemo iglo za polstenje, napredeno volno in primerno podlago. Ko napredeno volno prebadamo, ta postaja trdnejša in jo lahko oblikujemo v karkoli (»Pripomočki za polstenje«, 2019). Za izdelavo glave lutke potrebujemo večji snop volne, na sredini katerega naredimo vozel in ga prepolovimo. Vozel prebadamo z iglo za polstenje, da s tem glava postaja vse bolj kompaktnjša. Za tem vozel podvežemo s tankim trakom napredene volne in dobimo vrat. Nato iz volne z iglo oblikujemo še telo in roke. Vse dele telesa zatem združimo v eno. Ko imamo obliko lutke narejeno, jo prekrijemo še z barvno napredeno volno, ki ponazarja obleko (Jaffke, 2011). Sama sem si pri izdelavi punčke iz napredene volne pri izdelavi rok pomagala z žico, ki sem jo ovila okoli vratu, jo skrajšala na primerno dolžino rok in jo nato ovila z napredeno volno.

Slika 12: Izdelovanje punčke iz napredene volne

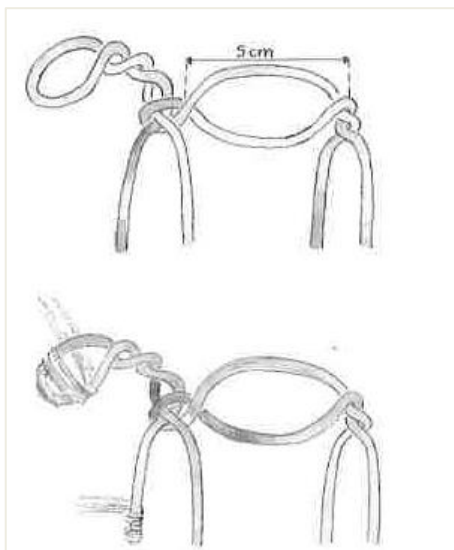

Vir 12: lasten, 2018

5.1.2.2 Živali

Živali lahko ravno tako izdelamo s tehniko suhega polstenja. Če žival nima nog, napredeno volno enostavno oblikujemo v željeno obliko s pomočjo igle za suho polstenje. Najprej potrebujemo jajčasto obliko napredene volne. Iz ene tretjine naredimo glavo, tako da volno malo povlečemo navzven in jo podvežemo z volno ali nitko. Ušesa naredimo podobno. Z glave na mestih, kjer smo si zamislili, da bodo stala ušesa, povlečemo malo volne, jo zavrtimo med prsti in oblikujemo. Če pa ima žival, ki jo želimo izdelati, noge, si za lažjo stabilnost lutke izdelamo okvir iz žice (slika 12). Na sliki 12 je prikazan primer izdelave ovce. Okvir oz. ogrodje ovijemo s tankimi kosi česane volne. Pomembno je, da ovijamo zelo močno, da nam ovca ne razpade. Ušesa najlažje naredimo tako, da v iglo vdenemo tanek snop volne in jo potegnemo skozi glavo, tako da na vsakem koncu dobimo en trakec. Ušesa nato še poljubno oblikujemo. Ne smemo pozabiti izdelati še repa (Jaffke, 1991). Iz lastnih izkušenj lahko povem, da je dobro na koncu lutko dobro prebosti še z iglo za suho polstenje.

Slika 13: Izdelava ovce

Vir 13: Jaffke, 1999, str. 22

Živali pa lahko izdelamo tudi na drugačen način. V waldorfskih vrtcih so zelo zaželeni tudi pletene, lesene in živali iz filca. Za predšolske otroke je tehnika pletenja še prezahtevna. Z njo se otroci prvič srečajo v šoli (Jaffke, 2010).

Slika 14: Pleten osliček

Vir 14: Jaffke, 2010, str. 105

5.1.2.3 Majhni ljudje

Majhni ljudje predstavljajo najpreprostejšo stoječo lutko. So zelo enostavni za izdelavo. Otroci druge starostne skupine (od 4 do 6 let) si jih lahko izdelajo sami. Za izdelavo potrebujemo kvadrat barvnega blaga, v katerega na sredino položimo kroglico iz napredene volne. Ta predstavlja glavo lutke. Nato z vrvico podvežemo kroglo, da dobimo vrat lutke in s škarjami porežimo spodnje robove lutke. S tem smo lutki omogočili večjo stabilnost. Avtorica Jaffke nam predstavlja številna razmerja med velikostjo tkanine in glave. Če imamo tkanino dimenzije 15 x 15 cm, je priporočljiva višina glave 2,5 cm in celotna višina lutke 8 cm.

Slika 15: Majhni ljudje

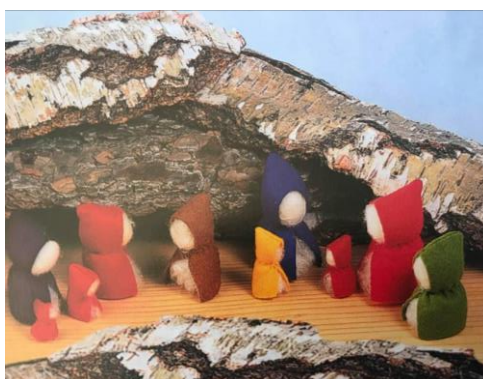
Vir 15: Jaffke, 2010, str. 58

5.1.2.4 Pravljična bitja

Otroci imajo naravno potrebo, da ustvarijo odnos z različnimi elementarnimi bitji, ki jim pravimo tudi »varuhi narave«. V waldorfskih vrtcih dajejo velik pomen palčkom. Otroci se s palčki srečajo v pravljicah, zgodbicah, plesnih, rajalnih in prstnih igrah. Velikokrat so palčki

prisotni v lutkovnih predstavah (Jaffke, 2002). V Waldorfskem vrtcu Jutranja zarja so otrokom ponujeni kot vsakodnevno igralno sredstvo. Palčke lahko izdelamo na različne načine. Najpogostejši in najpreprostejši način predstavljajo palčki iz napredne volne in filca. Lahko jih naredimo tudi s tehniko pletenja in šivanja. Na mizici letnih časov lahko oživijo tudi »rožnati ljudje«, ki so narejeni na enak način kot stoječe lutke.

Slika 16: Palčki

Vir 16: Jaffke, 2010, str. 39

V waldorfskih vrtcih pa imajo vstop tudi vile in t. i. vilinski svet. Avtorici Pogačnik in Čudovan (2012) opozarjata, kako pomembne so za otroke izkušnje z različnimi vilinskimi svetovi. Spodbujajo ravnotežen, celosten razvoj otroka in oblikujejo njegov bodoči odnos do življenja in narave, ki ga obdaja. Običajno so vile izdelane iz napredene volne na enak način kot stoječe lutke, le da tem ni potrebno narediti stojne podlage in si lahko privoščimo, da česana (napredena) volna prosto pade od pasu navzdol. Vile predstavljajo nekakšno vrsto lutke marionete.

Slika 17: Pomladna vila

Vir 17: lasten, 2018

5.1.3 *Marionete*

Igra z marionetami predstavlja čudovit način, na katerega lahko otroku pripovedujemo pravljico. V vrtcu se pogosto srečamo s preprostimi svilenimi marionetami. Svila in njene rahle gube ponujajo občutek čarobnosti in pričarajo praznično vzdušje. Glavo marionete izdelamo na enak način kot pri namizni lutki. Torej iz napredene volne oblikujemo trdno, kompaktno kroglo premera okoli 6 cm. Nato vzamemo blago kožne barve (22 x 22 cm), s katerim prekrijemo kroglo in ga podvežemo z nitko. Gube, ki nastanejo, skrijemo v ozadje. Iz preostalega blaga izdelamo trup, ki ga napolnimo z napredeno volno in ga večkratno prevežemo z vrvico. Zatem izdelamo obleko marionete. Potrebujemo svilo velikosti 47 x 47 cm, ki jo prepognemo po diagonali. Nato na sredini izrežemo majhno luknjo. Ta naj bo tako velika, da bo čez njo lahko šlo telo lutke. Vrat, obleko in glavo lutke pritrdimo z nabranim šivom. Za izdelavo dlani si lahko pomagamo z manjšim kamenčkom, ki ga ovijemo v kožno blago, enake barve kot glava, in ga prišijemo na tisti del obleke, kjer morajo biti roke. Po želji marioneti iz svile izdelamo še plašč, ogrinjalo ipd. Ne smemo pozabiti še na vodilne vrvice, saj šele z njimi marionete dobijo svoj čar. Ena vrvica vodi iz sredine glave, ena pa iz vsake roke, medtem ko ne smemo pozabiti še na eno pomembno vrv, ki je pritrjena nekje med »lopatnicami« lutke. Marioneti omogoča, da se lahko skloni in prikloni. Vse vrvice skupaj zavozlamo v en vozel (Jaffke, 2010).

Preproste marionete, ki so primerne tudi za starejše predšolske otroke, imajo samo dve vrvici. Z njimi ne moremo izvajati številnih, različnih gibov (Jaffke, 1991).

Če želimo marionate pravilno gibati, potrebujemo kar nekaj vaje. Pomembno je, da igralec izvaja počasne, umirjene in ne intenzivne gibe. Vaje za gibanje marionete začnimo izvajati najprej brez kulise. Osredotočimo se na to, kako bomo prikazali, da lutka sedi, se obrne, prepogne itd. Pri izdelovanju marionet ne smemo pozabiti tudi na barve (Jaffke, 2010).

Slika 18: Kralj

Vir 18: Jaffke, 2010, str. 76

5.2 Lutke in barve

Pri izdelovanju lutk imajo velik pomen tudi barve. Shams-Zandjani (v Jaffke, 2002) pravi, da lahko različne značaje lutk izražamo preko barv oblačil, npr. pri kralju izberemo rumeno obleko, rdeče ogrinjalo in zlato krono (slika 18). Pri princu smo pozorni, da uporabimo modro ali rdečo in zlato barvo, pri princesi svetlo modro, roza ali zlato. Pri prijazni gospe rdečo, rumeno ali zeleno barvo, pri škrtih zeleno, rjavo in sivo barvo itd. Za živali izberemo kar njihovo naravno barvo.

6 WALDORFSKE LUTKOVNE PREDSTAVE

Waldorfske lutkovne predstave se močno razlikujejo od lutkovnih predstav, ki smo jih vajeni v javnih vrtcih.

V javnih vrtcih vzgojitelj izvede lutkovne predstave tako, da izhaja iz osnovne ideje, ki jo kasneje dopolnjujejo z razmislekom o sceni, lutkah, glasbi, interpretaciji ipd. Pri ustvarjanju naj bo pozoren na okolico in otroke. Predstava in izbira teme naj se sklada z otrokovo starostjo. Ko si izberemo neko temo, ki predstavlja izhodišče za lutkovno predstavo, je pomembno, da vemo razlog, zakaj točno smo izbrali določeno pravljico, zgodbo. S tem vprašanjem začne ustvarjalec poglobljeno razmišljati o sporočilu, ki ga želi predati otrokom (Majaron, 2010). Ko ustvarjamo predstavo, moramo vedno slediti osnovni ideji, ki mora odstopati od celotnega dogajanja. To dosežemo tako, da jo predstavimo s posebno glasbo, inštrumentom, premorom, tempom itd. Ko vzgojitelj izbere vloge, ki bodo nastopale v predstavi, je pomembno, da vsako od teh podrobno dodela in analizira. Vlogi določi karakter, socialni odnos do ostalih vlog v predstavi ter gibalne in govorne reakcije (Trefalt, 1993). Tu sem zaznala glavno razliko med predstavami v javnem in waldorfskem vrtcu. V javnem vrtcu vzgojitelj lutki določi in oblikuje karakter, ki ga predstavlja z interpretiranjem in doživetim govorom, medtem ko je v waldorfskih vrtcih to naloga otrokove domišljije. Vzgojitelj nato iz poljubnih materialov izdelava sceno in lutke. Trefalt (1993) navaja, da je pri tem pomembno upoštevati, da se mora lutkovni prostor (scena) prilagajati lutkam. Vsaka lutkovna tehnika ima svoje specifične značilnosti igranja, ki jih moramo upoštevati.

Zasledila sem, da v javnih vrtcih ni točno določenih napotkov, kako izdelati sceno in izvesti lutkovne predstave. Vzgojitelj ima pri tem proste roke. Medtem pa se v waldorfskih vrtcih po mojih izkušnjah držijo dogovora, da se predstava prične s pesmijo o vili, scena je izdelana iz napredene volne in svile, po kateri lutke drsijo, igralec govori umirjeno, brez interpretiranja ... Menim, da se waldorfski vzgojitelji strogo držijo napotkov in imajo veliko manj svobode pri ustvarjanju kot vzgojitelji v javnem vrtcu.

6.1 Izdelovanje scene

Scena predstavlja pomemben vidik lutkovnih predstav. Oder za igranje lutkovne predstave si postavimo s pomočjo mize ali stojal. Manjše lutkovne predstave lahko naredimo tudi na našem kolenu ali pa celo na tleh. Pri izdelavi scene imajo velik pomen tudi barve, ki naj bodo nežne. Pazimo, da na sceni ni ostrih robov in izrazitih barvnih kontrastov. Scena naj daje občutek

mehkobe in svila naj bo dobro napeta, da lutkam omogoči drsenje po podlagi. Za osnovo na oder (mizo, stojalo, tla) položimo večje enobarvno blago ali svilo. Nato na to blago dodajamo podrobnosti – hiše, gore, jezera, gozdove, poti ... Vse le nakažemo in jih ne dodelamo do potankosti. Izdelamo jih na ta način, da na večje blago polagamo manjše kose barvnega blaga oz. svile, npr. pot predstavlja sivo prepognjeno blago. Uporabljamo lahko številne naravne materiale, npr. storže ali veje (Jaffke, 1991). Poleg svile lahko podrobnosti izdelamo tudi iz napredene volne, npr. jezero, potko, reko. Scena je tako kot lutke lahko izdelana v kombinaciji svile in napredene volne (Jaffke in Schmidt, 2000).

Slika 19: Scena iz napredene volne in svile

Vir 19: Jaffke in Schmidt, 2000, str. 62

6.2 Priporočila za izvedbo lutkovne predstave

Igralec stoji ali kleči za mizo (odrom). Izdelano sceno prekrijemo z velikim enobarvnim blagom. Igralec s pomočjo sodelavca ali otroka počasi odkrije sceno. V tem času je priporočljivo, da poje pesem ali pa igra na inštrument. V Waldorfskem vrtcu Jutranja Zarja je vzgojiteljica pela pesem o vili (glej prilogo 1). Preden otrokom prikažemo sceno, ki se skriva pod blagom, lahko prižgemo svečko. S tem v igralnici pričramo tiho in čarobno vzdušje, otroci pa se hitreje umirijo. Svečko lahko prižgejo tudi starejši otroci ob pomoči vzgojiteljice. Načelo izvedbe lutkovne predstave je, da lutka vedno najprej naredi gib in šele potem sledi govor. Lutke se pred pričetkom predstave skrivajo za sceno. Igralec pripoveduje na tih, nedramatični način, a kljub temu se izogiba dolgočasnemu pripovedovanju. Pozorni smo, da lutke po sceni ne skačejo, stopicajo ali drobijo, ampak počasi drsijo. Gibanje naj bo skladno z otrokovo dušo. Če prikazujemo skakanje konjička, pazimo, da gibi ne bodo preveč izraziti in ne pretiravamo s skakanjem. Namizne lutke držimo spodaj in nikoli okoli vratu ali rok. Lutke naj gledalcem ne

obračajo hrbta. Po koncu predstave lutke odidejo s scene. Sceno ob petju pesmi ali igranju na inštrument pokrijemo in ugasnemo svečko. Ker je animator med izvajanjem predstave viden, naj bo oblečen v bela in neopazna oblačila. Priporočljivi inštrumenti za uporabo so kalimba oz. prstni klavir, ksilofon, pentatonična flavta, zvončki ali otroška harfa.

Ob večkratnih ponovitvah predstave nam pri izvedbi lahko pomagajo starejši, predšolski otroci. Ti lahko odigrajo eno vlogo v predstavi, pokrijejo, odkrijejo sceno ipd. (Shams-Zandjani, 2002).

6.3 Izvedba lutkovne predstave glede na starost otroka

Za otroke pred 3. letom starosti so najprimernejše prstne igre, po 3. letu pa enostavne stoječe in vozlane lutke, saj so vodene od zunaj. Majhen otrok se zaveda le okolja, ki ga obdaja od zunaj, zato zanemarija notranja občutja. Pomemben mejnik za izvajanje lutkovnih predstav predstavlja dopolnitev 3. leta pri otroku. Takrat posameznik samega sebe doživlja kot JAZ in je sposoben slediti celotni zgodbi (Jaffke, 1991). M. M. Shams-Zandjani (2002) pravi, da zato otroci pred 3. letom v povprečju še niso zmožni slediti lutkovni predstavi. Otroke je potrebno opazovati in presoditi, kdaj je prišel čas, da bodo sposobni spremljati predstavo.

Po načelih waldorfske pedagogike so za izvedbo lutkovnih predstav za otroke tik pred vstopom v šolo najprimernejša vrsta lutke marionete. Te so vodene od zgoraj. Predstavlja podobo človeka, ki ga vodi duhovni svet od zgoraj. Otrokov duševni svet se počasi razvija in ponotranja.

Sama sem se večkrat vprašala, kdaj pridejo na vrsto ročne lutke. Te v waldorfskih vrtcih niso priporočljive, saj menijo, da otrok še ni zmožen vsega, kar se dogaja okoli njega, duševno ponotranjiti. Ročne lutke se vodijo od znotraj in pridejo na vrsto v šolskem obdobju. Predstavlja nekakšno prisodobno ponotranjenega duševnega sveta (Jaffke, 1991).

V javnih vrtcih obstaja praksa, da otroci skupaj z vzgojiteljem izvajajo lutkovno predstavo, vzgojitelji pa imajo možnost za izvedbo lutkovne predstave (prizorov) ter izdelavo lutk tudi upoštevati kot načrtovano dejavnost. Kot primer dejavnosti je v Kurikulumu za vrtce (1999) zapisano, da otrok na podlagi lastnih interesov izvaja dejavnosti v simbolni igri in igri z vlogami, kjer posnema in igra, se vživlja v osebe, predmete, živali ipd. Kar je izhodišče za nezaveden nastanek predstav, krajših prizorov.

V waldorfskih vrtcih vzgojitelj z otroki do 6. leta ne izdeluje lutk namerno, omenjenega ne načrtuje. Lahko se zgodi, da vzgojitelj pred otroki izdeluje preprosto vozlano lutko, otroci pa

ga pri tem posnemajo v prosti igri. Otroci se z izdelovanjem lutk lahko srečajo v drugi polovici zaključnega leta v vrtcu, ko se skupaj z vzgojiteljem pripravljajo na šolo. Pri šest letnikih bomo opazili, da so aktivni in bodo izrazili veselje ter potrebo po različnih aktivnostih, kot so npr. šivanje, izdelovanje z lesom, risanje, modeliranje ali pa celo izdelovanje preprostih lutk. Omenjene aktivnosti zahtevajo daljši razpon pozornosti in vztrajnosti. Ob aktivnostih bodo otroci občutili užitek. Usmerjeni bodo h končnemu cilju, torej dokončanju dejavnosti. Ti otroci porabijo manj časa za aktivno, kreativno igro, saj v ospredje postavljajo dejavnosti, ki jih izvajajo skupaj z vzgojiteljem, posvečajo pa se tudi učenju novih veščin (Oldfield, 2012).

7 EMPIRIČNI DEL

7.1 Opredelitev problema

Čarobno moč lutk bomo začutili, ko bomo ugotovili, da lutka ni samo sredstvo za pripravo najrazličnejših lutkovnih predstav ali za dvig otrokove motivacije. Otrok lutko jemlje kot svojo prijateljico, ji zaupa svoje težave, odpravlja nesporazume in preko nje vzpostavlja simbolno komunikacijo v okolju, ki ga obdaja (Korošec, v Osojnik, 2018).

Lutka v vrtcu predstavlja odlično sredstvo za vzpostavljanje komunikacije med otrokom in vzgojiteljem ter tudi med otroci samimi. Pripomore k izboljšavi medsebojnih odnosov v skupini ter k prijetni, sproščeni klimi, hkrati pa otrokom nudi možnost izražanja najrazličnejših čustev ter sprošča in olajša konfliktno situacije v oddelku. V javnih vrtcih jo lahko uporabljajo tudi kot metodo učenja na vseh področjih kurikulumu (Korošec, 2018).

Lutke imajo pomembno vlogo tudi v waldorfski pedagogiki. V Kurikulumu za waldorfske vzgojitelje je zapisano, da v waldorfskih vrtcih dajejo velik pomen na posnemanju jasnega, razumljivega in čistega vzgojiteljevega izražanja. Pomembno je tudi učenje preko umetnosti, kamor prištevajo številna rajanja, pripovedovanje pravljic, slikanje z ekološkimi akvareli, oblikovanje z naravnim čebeljim voskom in nenazadnje tudi učenje preko lutkovnih predstav in izvedba le-teh (»Waldorfska šola Ljubljana: Kurikulum za waldorfske vrtce«, 1992).

Avtorica in vzgojiteljica v waldorfskem vrtcu Freya Jaffke (1991) meni, da so lutke in lutkovne predstave čista čarovnija. Pravi, da predstavljajo starodavno umetnost oživljanja neživih predmetov, s katerimi bomo povedali zgodbo. Lutkarstvo definira kot umetnost, ki je skupna skoraj vsem kulturam po svetu. Lutke uporabljamo v pedagoškem, duhovnem in kulturnem svetu. Kot pedagoško sredstvo jo lahko uporabimo tudi v otroški igri.

V waldorfski pedagogiki je poglobljena dejavnost spontana igra. Igra se definira kot spontana, nenačrtovana dejavnost, ki poteka brez zunanje prisile. Otrok je zanjo notranje motiviran. Pri igri otrok izraža realni svet skladno z njegovo domišljijo. Otroci se igrajo zato, da preko igre zadostijo svoji notranji potrebi in spoznavajo ter izražajo samega sebe (Marjanovič Umek in Zupančič, 2001). E. Gjessing Paulsen (2011) pojasnjuje, da waldorfski pedagogi verjamejo, da je prosta, neusmerjena igra najpomembnejše orodje, da otroci odkrijejo nove veščine, se učijo preko izkušenj in doživijo tako veselje kot žalost. Omogoča celosten razvoj otroka, zato je potrebno, da je vsakodnevno vpeta v vrtčevski ritem.

7.2 Cilji

S pisanjem diplomskega dela želim ugotoviti:

- značilnosti lutkovnih dejavnosti in predstav v waldorfskem vrtcu;
- razlike med lutkovnimi dejavnostmi v javnem in waldorfskem vrtcu;
- če se bo otrokova igra z lutko po izvedbi lutkovne predstave razlikovala od igre pred izvedbo lutkovne predstave;
- kakšno vlogo predstavlja posredna motivacija vzgojiteljice za otrokovo spontano izvedbo lutkovnih predstav v igri.

7.3 Raziskovalna vprašanja

- Katere lutke uporabljajo v waldorfskih vrtcih in kaj je za njih značilno?
- Kakšne so lutkovne predstave v waldorfskem vrtcu in kaj je za njih značilno?
- Kakšne so podobnosti in razlike lutkovnih dejavnosti v javnem in waldorfskem vrtcu?
- Ali se bo otrokova igra z lutko po izvedbi lutkovne predstave razlikovala od igre pred izvedbo lutkovne predstave?
- Kakšno vlogo ima posredna motivacija s strani vzgojiteljice za otrokovo spontano izvedbo lutkovnih predstav v igri?

7.4 Raziskovalna metoda

Uporabila sem kvantitativno in kvalitativno metodo raziskovanja.

Izvedla sem empirično raziskavo s kvantitativnim in kvalitativnim raziskovalnim pristopom. Podatke sem pridobila s pomočjo opazovalne liste, s katero sem spremljala otrokovo spontano igro pred in po lutkovni predstavi, ki jo bo izvedla vzgojiteljica. Osredotočila sem se na vsebino otrokove igre ter koliko otrok se je z lutko zaigralo v enem dnevu. Igro sem spremljala sedem dni pred in po lutkovni predstavi, vsak dan po 30 minut. Pri opazovanju lutkovne predstave sem uporabila kvalitativno metodo raziskovanja. Pri spremljanju so mi bili v pomoč zapiski, snemanje predstave in fotografije. Pri obdelavi podatkov pa sem uporabila deskriptivno metodo obdelave podatkov.

7.5 Vzorec

Moj vzorec za empirično raziskavo je predstavljalo 18 otrok iz Waldorfskega vrtca Jutranja zarja Kranj, Struževo 14f, 4000 Kranj. Otroci so stari od 1 do 6 let.

Empiričnega dela sem se lotila tako, da sem najprej izdelala vse vrste waldorfskih lutk, ki so predstavljene zgoraj. Nato sem otrokom v prosto igro ponudila različne lutke. Otroci so se imeli možnost zaigrati z marioneto, različnimi vrstami namiznih lutk ter s preprostimi vozlanimi lutkami. Otrok med igro nisem nič spraševala ali jih usmerjala, saj sem želela ugotoviti, če bodo spontano brez spodbude vzgojiteljice pričeli izvajati lutkovne predstave.

7.6 Predstavitev rezultatov dobljenih s pomočjo ček liste za opazovanje neusmerjene igre z lutko

Iz skupine osemnajstih otrok sem izbrala pet otrok, ki sem jih opazovala vseh štirinajst dni. Otrokovo igro z lutko sem opazovala sedem dni, nato pa je vzgojiteljica izvedla waldorfsko lutkovno predstavo. Vsak dan sem tudi opazovala, koliko otrok se je nasploh zaigralo z lutkami.

Tabela 1: Število otrok, ki so se zaigrali z lutko

DAN	PRED LUTKOVNO PREDSTAVO							PO LUTKOVNI PREDSTAVI						
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
ŠT. OTROK	15	8	5	4	5	1	1	0	4	9	7	8	4	4

Vir 20: lasten

Ko sem prvi dan otrokom med prosto igro ponudila lutke, je kar deset otrok navezalo stik z njimi. Pet otrok, ki sem jih podrobneje opazovala, sem izbrala tako, da so to postali otroci, ki so se prvi zaigrali z lutkami in so za njih pokazali največ zanimanja. Drugi dan se je z lutkami zaigralo osem otrok, tretji dan pet, četrti dan štirje, peti dan pet, šesti dan eden in sedmi dan prav tako samo eden izmed otrok. Nato pa je vzgojiteljica izvedla lutkovno predstavo. Dobila sem priložnost, da sem prvič videla, na kakšen način izvajajo predstave v waldorfskem vrtcu. Priznati moram, da nisem pričakovala, da se tako razlikujejo od lutkovnih predstav, ki sem jih spoznala v času izobraževanja in na praktičnih usposabljanjih v javnih vrtcih. Po lutkovni predstavi pa sem ponovno en teden opazovala otrokovo igro. Po predstavi se je zgodilo, da se prvi dan z lutko ni zaigral noben otrok. Sama sem bila mnenja, da je otrokom čisto padla motivacija za igro z lutkami. Nato pa so se drugi dan z lutko zaigrali štirje otroci. Tretji dan pa je deček V. prvi izvedel lutkovno predstavo. Nato so mu drugi otroci sledili. Ta dan se je z lutko

zaigralo devet otrok. Četrty dan po predstavi je za lutke poprijelo kar sedem otrok, peti dan osem, šesti dan štirje in zadnji ravno tako štirje otroci.

Osredotočila sem se na to, na kakšne načine se je le-ta spremenila po izvedbi lutkovne predstave. Smernice opazovanja sem si pripravila s pomočjo ček liste za opazovanje proste neusmerjene igre z lutko. V nadaljevanju vam bom predstavila opažanja pred in po lutkovni predstavi na podlagi petih izbranih otrok.

Otrokom sem v času njihove proste igre ponudila vse vrste waldorfskih lutk. Ko sem pred lutkovno predstavo, ki jo je izvedla vzgojiteljica, opazovala, s katero vrsto lutke so se otroci največkrat zaigrali, sem opazila, da je njihovo pozornost najbolj pritegnila marioneta. Otrokom je bilo zelo zanimivo, da so lutko opravljali z vrvicami in da je to lutka, ki lahko leti. V svojo igro so vključevali tudi namizne lutke, medtem ko so najmanj pozornosti posvetili preprostim, vozlanim lutkam. Po izvedbi lutkovne predstave so bila opažanja malo drugačna. Ker je vzgojiteljica lutkovno predstavo izvedla z namiznimi lutkami, ki so po mnenju F. Jaffke (1991) najprimernejše za predšolske otroke, saj so vodene od zunaj, so otroke po lutkovni predstavi bolj kot marionete pritegnile namizne lutke, saj so se z njimi otroci največkrat zaigrali. Povod za uporabo lutke v igri so največkrat predstavljale kar lutke same. Zgodilo pa se je tudi, da je otrok opazil, da se njegov prijatelj ali prijateljica igra z lutko in se je vključil v njegovo ali njeno igro. Po izvedbi lutkovne predstave so bili razlog za uporabo lutke največkrat vrstniki. Po tretji ponovitvi lutkovne predstave vzgojiteljice je deček V. prvi izvedel lutkovno predstavo v prosti igri. Nato so z izvajanjem pričeli še drugi otroci.

Otroci so se z lutkami igrali na najrazličnejše načine. V nadaljevanju bom predstavila nekaj opažanj otrokove proste igre z lutko pred lutkovno predstavo:

- Deklica se je skupaj v igri z drugima dvema deklicama igrala z namizno lutko »sončnico«. V roki je imela sončnico in drugima dvema deklicama govorila: »Poglejta mojo sončnico, ali je lepa?« Torej je deklica predstavljala eno vlogo, medtem ko je bila lutka druga oseba.
- Dekličino pozornost so pritegnile tri namizne lutke. Dala jih je v košaro, se s košaro v roki vrtela okoli svoje osi in prepevala. Deklica se ni vživela v vlogo lutke.

Slika 20: Lutke v košari

Vir 21: lasten, 2018

- Deklica se je vživela v vlogo dojenčka, medtem ko je lutka postala njena tolažilna igrača.
- Deklica je v roke prijela marioneto in jo samo opazovala.
- Zelo zanimivo opažanje se mi je zdelo, ko je namizna lutka postala metla. Deklica je čistila tla z lutkinimi lasmi.
- Opazila sem tudi, da je namizna lutka petelinček postal čistilo za čiščenje tal. Deklica je petelinčka vzela v roke in med tem govorila: »Čk, čk, čk, čk ...«
- Deček je skupaj s svojim prijateljem zgradil hišo za preprosto vozlano lutko.
- Po igralnici se je zaslišalo: »Uuuuuuu! Jaz sem duuuuh.« Oživela je marioneta. Deklica je pristopila do mene in jaz sem odzdravila: »Živjo, duh, kaj počneš?«
- Najbolj zanimivo opažanje se mi je zdelo, ko je deklica v odejo zavila petelinčka, majhnega človečka ter vozlano lutko. Lutke je vzgojiteljici prinesla kot darilo. Darilo je pred njo odvila ter iz darila je skočil zajček Štefan. Deklica je dejala: »Živijo, jaz sem zajček Štefan, s petelinom se odpravljava spati.« Tu sem prvič zasledila krajši lutkovni prizor.

Slika 21: Zajček Štefan in petelin

Vir 22: lasten, 2018

- Deklica je lutko postavila na mizo in zraven nje risala z voščenimi bloki. Lutko je vprašala: »A je lepa moja mavrca?«

Slika 22: Lutka kot opazovalec risanja

Vir 23: lasten, 2018

Med opazovanjem otrokove igre sem ugotovila, da se je največkrat zgodilo, da je lutka postala otrokov soigralec v igri oz. druga oseba. V večini primerov so otroci predstavljali eno vlogo lutka pa drugo, npr. otrok je bil dojenček, lutka pa njegova igrača. Največkrat je otrok ostal on sam, medtem ko je lutka predstavlja njegovega dojenčka ali pa celo metlo. Samo v treh primerih sem zasledila, da se je otrok vživel v vlogo lutke. Na podlagi opaženega sem ugotovila, da je v večini primerov otrokova igra z lutko ostala na nivoju simbolne igre in je vključevala krajše igralne epizode. Pri igri se animacijski, lingvistični in odnosni potenciali lutke niso realizirali. M. Forsberg Ahlcrona (2012) odnosni potencial lutke definira kot to, da otroci ob igri z lutko razvijajo čustvene vrednosti in komunikacijo vzpostavljajo na podlagi znanja in čustev. S tem

presežejo mejo med domišljajskim in realnim svetom. O lingvističnih potencialnih z lutko lahko govorimo šele takrat, ko otrok z lutko vzpostavlja komunikacijo. Otroci s pomočjo lutke poročajo o svojih izkušnjah. Animacijske potenciale lutke pa opazimo, ko v skupinski kreativni dejavnosti, otroci preko lutke razlagajo razne situacije svojim soigralcem oz. lutkam.

Lutka je bila v večini opaženih primerov le rekvizit oz. igrača v otrokovi igri, ki pa ni prerasla v bogatejšo domišljajsko igro.

Pred lutkovno predstavo vzgojiteljice večina otrok ni izvedla dialoga z lutko. Velikokrat so otroci z lutko samo nekaj povedali in na to niso dobili odgovora od vzgojiteljice, soigralcev. Le petkrat so otroci z lutko dejansko izvedli dialog. Ti so izgledali nekako takole:

Primer 1:

D1: »Uuuuuuuuuuuu jaz sem duh!«

V: »Živjo, duh, kaj počneš?«

D1: »Leeeetimmmm!!!«

Primer 2:

D1: »Jaz kuham krompir za princeso.

Daj še ti skuhaj čaj za princeso.«

D2: »Čaj bo brez cukra, zato da bo bl zdrav.«

Zasledila sem le en primer izvedbe krajšega lutkovnega prizora. Po izvedbi lutkovne prestave vzgojiteljice se je zgodil popolni preobrat. Otroci so pogosteje pričeli z izvajanjem dialogov ter kar petkrat izvedli kratko lutkovno predstavo. Večkrat so se vključili tudi v vlogo lutke in govorili preko lutke. Najbolj mi je ostala v spominu predstava dečka V. Deček si je predhodno z lesenimi kockami izdelal sceno za svojo predstavo. Odločil se je, da bo uporabil namizno lutko palčka. Pred začetkom lutkovne predstave je pričel s petjem pesmi o vili, ki jo je pela tudi vzgojiteljica. Nato je odkril veliko blago z odra, kjer se je odvijala lutkovna predstava, in nam razkril sceno. V roke je prijel palčka in pričel s prizorom oz. dialogom. »Živijo, jaz sem palček Voranc,« je dejal. Njegovo predstavo so gledali trije otroci. Ko je deček V. s palčkom pozdravil

Slika 23: Duh

Vir 24: lasten, 2018

gledalce, mu je eden izmed njih odgovoril: »Živjo, jaz sem Jaki.« Takoj za tem je deček v roke prijel veliko blago, zapel pesem in pokril sceno. Dečku so se pri igranju lutkovne predstave otroci postopoma priključevali.

Slika 24: Lutkovna predstava v času proste igre

Vir 25: lasten, 2018

Kratek lutkovni prizor je izvedla tudi deklica E. Predhodno si je na manjšo mizico pognila barvno blago. Lutkovni prizor je izvedla s preprosto vozjano lutko in dvema palčkoma. Deklica je v roke prijela polža in dejala: »Palčka, gremo na izlet, na Bled pa peš okoli jezera, pa jedl bomo torto.« V roke je prijela palčka in ju odmaknila s scene. Položila ju je pod mizo. Predvidevam, da je deklica z lutkovno predstavo podoživela družinski izlet, saj mi je pred tem pripovedovala, da so bili z družino v soboto na Bledu.

Slika 25: Predstava na stolu

Vir 26: lasten, 2018

Zelo zanimiv primer lutkovne predstave se mi je zdel tudi ta, ko je deklica K. mizo v kuhinjskem kotičku prekrila z blagom in nanjo položila zelo veliko vrst namiznih lutk. Od pletene živalce petelina, majhnega človečka, sončnico, palčka in punčko. K njej je pristopila deklica N. in prinesla še marioneto, ki jo je položila na mizo. Deklica K. je v roke prijela palčka in dejala: »Cip in Cap sta palčka dva.« Sama sem takoj prepoznala, da deklica ponavlja besedilo iz lutkovne prestave, ki jo je izvedla vzgojiteljica. Deklica N. je dejala deklici K., naj ne pozabi na velikana. Sama se v lutkovni prizor ni direktno vključila.

Slika 26: Predstava na mizi

Vir 27: lasten, 2018

Kot primer lutkovne predstave sem opazila, ko je pet otrok skupaj pričelo s postavljanjem scene. Ta je vključevala storže, palice, hlode, lesene deske, svilo, krpice ipd. Bila je zelo dodelana in velika. Uporabili so namizno lutko, račko in palčke. Deklica je v roke prijela namizno lutko, ki je predstavljala fantka. Dejala je: »Jaz grem v šolo!« in lutko premaknila do odejice, kjer je pobrala kostanj. Nato sta dve deklici v roke prijeli blago in pokrili sceno.

Slika 27: Ustvarjanje lutkovne predstave

Vir 28: lasten, 2018

Ko so se otroci igrali z lutko, so v večini primerov lutko premikali in ob tem govorili. Otrokov govor je bil največkrat usklajen z njegovo vlogo v igri. Neusklajenega govora nisem zasledila. Zgodilo se je tudi, da so otroci lutko samo premikali in niso nič govorili. Najredkeje pa sem opazila, da otroci lutke niso niti premikali, ob igri z njo niso nič govorili in so lutko samo opazovali. Po izvedbi lutkovne predstave vzgojiteljice so otroci večkrat govorili preko lutke. Zelo malokrat se je zgodilo, da lutke ne bi oživele in manjkrat sem opazila, da bi oni v igri bili oni sami, lutka pa bi predstavljala drugo vlogo.

Otroci so se najpogosteje z lutko zaigrali individualno, nato v paru. Nekajkrat sem zasledila tudi, da so se skupaj z lutko igrali trije otroci. Nisem pa opazila, da bi se z lutko skupaj zaigrali štirje otroci ali še kaj več. Otroci so igro z lutko največkrat zaključili tako, da so lutko odložili, ker je njihovo pozornost pritegnila druga igrača ali prijatelj. Otroci nikoli niso zaključili z igro zaradi posredovanja vzgojiteljice. Pred izvedbo lutkovne predstave vzgojiteljice je samo ena deklica igro zaključila s kratko lutkovno predstavo. Kot sem že omenila, so otroci po izvedbi lutkovne predstave pričeli z izvajanjem le-teh v času proste igre. Otroci so se največkrat tako kot pred predstavo individualno zaigrali z lutko. Zgodilo se je tudi to, da se je otrok najprej samostojno zaigral z lutko, nato pa so se v njegovo igro postopoma vključili še drugi otroci. Pred prestavo nisem opazila, da bi se z lutkami skupaj zaigrali štirje otroci ali več, medtem ko sem po predstavi opazila en primer takšne igre.

Večina otrok se je z lutko igrala okoli pet minut. Zgodilo se je tudi, da so se otroci igrali manj kot minuto, medtem ko so otroci lutko najmanjkrat samo prijeli v roke in jo takoj odložili. Po lutkovni predstavi so bile igre z lutko tako kot pred predstavo različno dolge. Če so otroci z

lutkami izvedli predstavo, so se tudi te časovno zelo razlikovale. Najdaljša igra z lutko je bila igra dečka V. in deklice K., saj je igra vključevala pripravo scene, lutk in izvedbo lutkovnega prizora, trajala pa je približno 15 minut.

7.7 Evalvacija lutkovne predstave vzgojiteljice

Vzgojiteljica si je izbrala pravljico z naslovom Velikan in palček, ki je zapisana v verzih. Velikana je uprizorila s preprosto vozlano lutko, palčka pa z namiznimi lutkami iz filca in napredne volne. Vse lutke so vodene od zunaj, kar je po literaturi za predšolske otroke najbolj primerno. Na sceni je bil z vejami, rogovilami in manjšimi hlodi predstavljen gozd. Zelena svila predstavlja travnate površine. Palčkovo hišico je vzgojiteljica naredila iz kartonaste škatle za čevlje, ki jo je oblekla v belo svilo. Moder snop napredene volne pa je prestavljal potok. Pred pričetkom lutkovne predstave je za bolj umirjeno vzdušje prižgala svečo. Nato pa je med odkrivanjem scene pela pesem o vili (priloga 1). Ko je govorila besedilo pravljice, je ves čas gledala v lutko in s svojim pogledom nanjo prenesla energijo. Njen govor je bil zelo umirjen, brez dramatiziranja in poudarkov. Sama sem si predstavljala, da naj bi se pravljica pripovedovala doživeto, igralec naj bi osebam izoblikoval karakter. Ampak kot sem že večkrat omenila, je v waldorfski pedagogiki to vse prepuščeno otrokovi domišljiji. Med prizori je vzgojiteljica za popestritev zapela še tri pesmice. Ko je končala z lutkovno predstavo, je ponovno v roke prijela veliko blago in z njim pokrila sceno. Eden izmed otrok je še pihnil svečko. Zelo zanimivo se mi je zdelo, da je vzgojiteljica izbrala pravljico, v kateri ni nobenega dialoga. Sama sem predstavo razumela bolj kot pripovedovanje pravljice preko lutk. Kritično bi izpostavila to, da vzgojiteljica ni bila oblečena v bela oblačila, kot priporoča literatura, na sceni pa svila ni bila dobro napeta, kar je oteževalo drsenje namiznih lutk, tj. palčka.

Vzgojiteljica je predstavo izvedla večkrat in s tem upoštevala načelo waldorfske pedagogike – načelo ritma in ponavljanja.

Slika 28: Lutkovna predstava Velikan in palčka

Vir 29: lasten, 2018

7.8 Evalvacija lutkovne predstave, ki sem jo pripravila sama

Sama sem si za izvedbo lutkovne predstave izbrala namizne lutke iz napredene volne, saj se z njimi otroci v letošnjem šolskem letu še niso srečali in so jim bile nekaj novega. Želela sem se naučiti tudi tehnike suhega polstenja, to mi je predstavljajo izziv. Po dolgem prebiranju pravljič sem si za uprizoritev izbrala rusko ljudsko pravljico Bela mačica in pletilke. Pomembno mi je bilo, da je vsebina pravljice življenjska in ima sporočilo. V pravljici nam stara žena s svojim dejanjem želi sporočiti, da se nam v življenju dobrota vedno povrne. Ker je ona pomagala ubogi beli mačici, je v zameno dobila pletilke, ki jih ni imel še nihče. Vsako noč so spletle nov par nogavic. Mati jih je prodajala in s tem družino rešila iz revščine. V pravljici nastopajo: dve hčeri, stara žena, dobra žena in bela mačica. Vse omenjene lutke sem naredila iz napredene volne. Izdelala sem tudi pletilke in nogavice iz filca. Za mizico sem uporabila lesen hlodek, na katerega sem položila nakvačkani prtiček, hišico sem izdelala iz lesenih plohov, pot iz sive svile, gozd pa sem nakazala z vejicami in hlodki. Potrebovala sem tudi dve butari suhih vej, ki sem ju ustvarila iz tankih vejic in volne ter stare cunje. Kot osnovo sem uporabila belo svilo, ki je predstavljala sneg in mraz. Dobro ženo pa sem ravno tako pokrila z njo, da sem jo zakrila, dokler ni oživila. Pozorna sem bila na to, da sem svilo resnično dobro napela in si s tem olajšala premikanje lutk po sceni. V pomoč pri tem so mi bile kovinske sponke in lesene kljukice. Kot omenjeno po načelih waldorfske pedagogike lutke na sceni drsijo in ne skačejo. Če je svila nagubana, nastanejo težave pri drsenju lutke po podlagi.

Pred izvedbo lutkovne prestave sem si pravljico kar nekajkrat prebrala, zato da sem si jo dobro zapomnila. Pomembno se mi je zdelo, da bom pri govorjenju besedila samozavestna in bom točno vedela, kaj sledi po posameznem dogodku. Predstavo sem pričela na enak način kot vzgojiteljica, torej s petjem pesmi o vili in odkrivanjem velikega svilenega blaga. Največ težav sem imela pri tem, da sem vedno najprej uprizorila gib lutke in šele nato govor. Sem oseba, ki se zelo intenzivno vživi v pravljичne like in jim dodela karakterje. Tudi moj govor je že v vsakdanji situaciji glasnejši. Ves čas sem morala biti pozorna na to, da govorim umirjeno, tišje in da z govorom ne poudarjam dogajanja. Opazila sem, da sem se morala stalno nadzorovati in paziti, da ne interpretiram besedila. Ko je bilo stari ženi hudo, ker ni vedela, kaj naj stori s pletilkami, sem dobesedno morala vaditi, da nisem omenjenega preveč dramatizirala. Ves čas sem bila pozorna tudi na to, da sem najprej nekaj naredila in nato govorila, npr. najprej sem mačko položila na odejo in nato temu dejanju dodala govor. Zgodilo se mi je tudi, da so lutke občasno poskočile s podlage. Te morajo samo počasi, umirjeno drseti. Ker sem morala prikazati, da se nogavice čudežno prikažejo na mizici, sem si pri tem pomagala s kvačkanim prtičkom. Pod njega sem položila nogavice in ko so se te pojavile na sceni, sem prtiček vzela z mize in ga skrila za sceno. Poskrbela sem tudi za svetla in neizstopajoča oblačila, moj pogled pa je bil ves čas usmerjen v lutko.

Z izvedbo waldorfske lutkovne predstave sem si pridobila novo, nepozabno izkušnjo. Kot sem že večkrat omenila, si nikoli ne bi mislila, da lahko v različnih pedagogikah obstajajo takšne razlike glede izvedbe lutkovnih predstav in lutk na splošno. Ob izvedbi predstave sem se počutila tako, kot da to nisem jaz, saj sem se morala stalno nadzorovati. Namesto, da bi predstavo odigrala sproščeno, sem morala biti stalno pozorna na govor. Sama sebi sem se zdela nekoliko dolgočasna, saj nisem smela s svojim govorom prikazati, da se je stari ženi mucek zasmilil. Ravno tako sem mnenja, da bi bili otroci navdušeni nad interpretiranjem, doživetim govorom. Otroci so sicer bili navdušeni že samo nad tem, da se izvaja lutkovna predstava, saj predhodno s tem niso imeli veliko izkušenj. Ravno tako so lepo sledili zgodbi. Ko sem z blagom odkrila dobro ženo, je deklica zaklicala »Uaaau«, takrat sem vedela, da otroci uživajo. Zelo jim je bilo všeč, ker sem izbrala enega med njimi, ki mi je pomagal prižgati in ugasniti svečko. Deklico Z. sem tudi prosila za pomoč pri razkrivanju scene.

Če primerjam svoje počutje pri izvedbi waldorfske lutkovne predstave in predstave v javnem vrtcu, sem bila v javnem vrtcu veliko bolj sproščena, saj nam je enostavno več dovoljeno. Lutkam lahko poljubno interpretiramo karakterje, jih gibljemo po sceni skladno z zgodbo, dejansko lahko zaživijo. Sceno si lažje prilagodiš lutkam, saj lahko uporabiš več različnih

materialov, zato postane bolj realna. Moram pa priznati, da imam z izvedbo lutkovnih predstav v javnih vrtcih veliko več izkušenj. Potek in izvedba predstav v javnih vrtcih se mi je usedel v podzavest in je sigurno nevede vplival na izvedbo predstave po waldorfski pedagogiki. Sem človek, ki zelo uživa v nastopanju, interpretiranju karakterjev, zato mi je bilo v tem primeru resnično težko. Hkrati pa sem zelo vesela, da sem dobila omenjeno izkušnjo, saj mislim, da sem si s tem pridobila širši pogled o izvajanju lutkovnih predstav in se naučila novih tehnik izdelovanja lutk.

Slika 29: Lutkovna predstava Bela mačica in pletilke

Vir 30: lasten, 2018

8 UGOTOVITVE

Pri pisanju diplomskega dela sem ugotovila, da v waldorfskih vrtcih uporabljajo lutke iz blaga in napredene volne ali kombinacijo obojega. Zasledimo namizne lutke (stoječe živali, majhni ljudje, pravljlična bitja), preproste vozlane lutke in pa marionete. Za waldorfske lutke je značilno, da so brez oči, nosu in ust ali pa imajo te le bežno nakazane. Omenjeno se povezuje s tem, da otrokovi domišljiji pustimo prosto pot in lutki sam dodela karakter ter si zamišlja, kakšne volje je (žalostna, vesela, jezna ipd.). Pri izdelavi waldorfskih lutk imajo velikega pomena tudi barve in barvne kombinacije.

Lutkovne predstave v waldorfskem vrtcu se popolnoma razlikujejo od predstav v javnih vrtcih. Pred pričetkom predstave sceno in lutke pokrijemo z velikim blagom ter za mirnejše vzdušje v igralnici prižgemo svečo. Ob odkrivanju blaga pojemo pesem o vili. Vzgojiteljica je pozorna, da vedno izvede gib pred govorom in da govori mirno, sproščeno, brez dramatiziranja. Sceno si običajno pripravi na mizi ali pa na lesenih stojalih. Izdelana je iz svile, napredene volne ali kombinacije obojega. Pomembno je, da je svila napeta, zato da lutke ves čas drsijo po podlagi in ne skačejo. Izpostavila bi primer, če v pravljici nastopa mucek, ki skače in mijavka, to nakažemo zelo bežno, umirjeno. Otrokom pustimo, da sami v svoji domišljiji dodelajo kakšen je bil ta mucek, ali mu je bilo hudo, kako se je oglašal ipd. Rekviziti in scena so izdelani iz naravnih materialov. V waldorfskih vrtcih se držijo načela »manj je več«. Otroku manj nazorno izdelajmo sceno in s tem pustimo več prostora otroški domišljiji. V javnem vrtcu pa vzgojitelj že vnaprej (pred predstavo) razmisli o karakterjih lutke, interpretaciji lutke, scena je nadzorna in je jasno razvidno, kaj predstavlja. Izdelana je tako, da ustreza lutkam in igralcu olajša delo.

Glavna razlika, ki vpliva na lutkovne dejavnosti med javnim in waldorfskim vrtcem, je povezana s pogledom na otroka. Kot že omenjeno v waldorfski pedagogiki prevladuje antropozofski pogled na otroka, kar pomeni, da so otroci do 7. leta starosti sposobni le posnemati oz. se učiti s posnemanjem. Ob tem razvijajo čutila in pridobivajo zaznave o svetu preko občutij. Zaradi omenjenega v waldorfskih vrtcih ne poznajo abstraktnega učenja (Devjak, Berčnik in Plestenjak, 2008). Medtem ko je v javnih vrtcih drugače. Ravno tako je upoštevana otrokova izrazita čutnost, ustvarjalnost, individualno izražanje, ob tem pa spodbujamo otrokov spoznavni razvoj. Otrok se od konkretne logične stopnje premika na abstraktno stopnjo mišljenja. V povezavi s svojimi interesi spoznava tudi številke in črke ter stvari, ki jih ne zaznava samo s čutili, npr. slikanice, slike, filme, knjige ipd. V javnih vrtcih menijo, da ni dovolj le posredna vzgoja, temveč mora biti prisotna vzgoja preko besed. Otrok na ta način

spoznava norme in pravila, vzgojitelj ga na ta način lahko usmerja v načrtovane dejavnosti (Bahovec, 1999).

V waldorfskem vrtcu vzgojiteljica nikoli ne načrtuje izdelave lutk skupaj z otroki ali pripravlja lutkovno predstavo. Otroci dobijo izkušnjo o predstavi ali izdelovanju lutk le na način, da vzgojiteljica v času proste igre izdeluje lutke ali pripravlja predstavo, otroci pa jo pri tem posnemajo. Otroci v waldorfskih vrtcih se največ naučijo s posnemanjem odrasle osebe v svoji igri. Ko pa pridejo na vrsto priprave na šolo, pa je odvisno od vzgojiteljice, katero dejavnost bo ponudila otrokom. Lahko se odloči za šivanje, pletenje, risanje, ustvarjanje z lesom ali pa za izdelovanje lutk in uprizoritev lutkovne predstave. Torej šele pri pripravah na šolo si vzgojiteljica lahko privošči načrtovanje lutkovnih dejavnosti, kjer bodo namerno vključeni otroci. Lahko pa se zgodi, da vzgojiteljica npr. izvede lutkovno predstavo, starejši otroci pa jo prosijo, če lahko oni prevzamejo eno vlogo v pravljici, odkrijejo sceno, prižgejo svečko, ipd. V takšnih primerih je vsekakor potrebno slediti otrokom. Pri izvedbi lutkovne predstave so poleg petja zelo zaželeni inštrumenti, kot so kalimba oz. prstni klavir, ksilofon, pentatonična flavta, zvončki ali otroška harfa. V javnih vrtcih uporabljajo najrazličnejše metode z lutko: spontana igra z lutko, priprava prizorov z lutko, pripovedovanja z lutko, pogovarjanje preko lutke, učenje in poučevanje z lutko, izdelava lutke, projekt z lutko in pa ogled lutkovne predstave. v waldorfskih vrtcih sem zasledila samo metodo spontane igre z lutko, ki sem jo izvedla tudi sama. Vzgojiteljica otrokom nikoli ni pripovedovala preko lutke, saj meni, da je to preveč direktno in da vključuje preveč dramatiziranja za poučevanje po waldorfski pedagogiki. V javnih vrtcih lahko oživijo igrače in predmeti, ko jim narišemo obraz. Poznamo ročne, senčne, ploske, mimične, telesne lutke in marionete. Lutke imajo oči, nos in obraz in ti so pogosteje še zelo poudarjeni. V javnih vrtcih se zelo pogosto uporabljajo mimične in ročne lutke, ki v waldorfskem vrtcu nimajo prostora, saj so vodene od znotraj. Otrok v predšolskem obdobju še ni zmožen vsega, kar se dogaja, duševno ponotranjiti (Jaffke, 1991). V intervjuju vzgojiteljica v waldorfskem vrtcu pojasnjuje, da »ročne lutke ne uporabljamo pri dramatizaciji pravljic, ker notranjost ročne lutke otroku predstavlja duševnost lutke, ki jo oživi roka vzgojiteljice. Tako, roka posega v duševnost lutke, kar je za otroke zelo moteče, saj se sami še ne zavedajo tega dela v sebi«. Otroci so v predšolskih letih še v fazi, ko šele spoznavajo svoje fizično telo in se ga zavedajo. Da se svojega telesa s starostjo vedno bolj zavedajo, dokazuje to, da svoje telo otrok zna vedno bolj nadzorovati in uporabljati. Če so mimične lutke še posebej priporočljive za spodbujanje artikulacije, saj s poudarjenim odpiranjem ust in gobčka poudarjamo karakter in značilnosti osebe oz. živali, je to za waldorfske vrtce nesprejemljivo, saj je to naloga otrokove

domišljije. Ob branju diplomskega dela z naslovom Lutka v waldorfskem vrtcu lahko ugotovimo, da se otroci v javnih vrtcih srečajo z več vrstami lutk. Sami pod vodstvom vzgojitelja, če slednji to vključi v načrtovane dejavnosti, izdelujejo lutke, ustvarjajo prizore, kar pa s starostjo ni omejeno. Otroci pridobijo izkušnjo pripovedovanja preko lutke, pogovarjanja z lutko, ustvarjanja predstave in nastopanja ipd. Doživela sem tudi, da so otroci spontano v prosti igri izdelovali ploske lutke. V waldorfskih vrtcih pa so za to izkušnjo tako rečeno do priprav na šolo prikrajšani, le če te dejavnosti posnemajo v svoji igri. Lahko pa se zgodi, da vzgojiteljica lutke ne vključi v dejavnosti pripravljanja na šolo, takrat pa se otroci z lutkami in z njihovo čarobnostjo praktično srečajo le ob gledanju predstav, ki jih izvaja vzgojiteljica. Podobnost izvajanja lutkovnih predstav vidim v tem, da vsi uporabljajo namizne lutke.

Glavna razlika med lutkami je ta, da waldorfske lutke nimajo oči, nosu in ust. Po literaturi (Korošec in Majaron, 2006) se lutke izražajo s tremi nivoji stilizacije: gibalni, vizualni in zvočni. Pri waldorfskih vrtcih so vsi trije nivoji nekoliko omejeni. Gibanje lutk je omejeno, saj te po podlagi samo drsijo, gibi ne smejo biti intenzivni in izraziti. Ravno tako je omejen vizualni nivo, saj so lutke brez izraza na obrazu in se izražajo samo z obleko in lasmi. Pri zvočnem nivoju pa v waldorfskih vrtcih ni zaželeno dramatiziranje, glasen govor in pretirano vživljanje v osebe, saj je vse prepuščeno otrokovi domišljiji. Sama si ves čas postavljam vprašanja, če otroci v svoji domišljiji resnično lutki dodelajo vse tri nivoje izražanja. Če si sami predstavljajo, kako se lutka počuti, npr. je vesela, žalostna, in na kakšen način to kaže. Ravno tako mi je sporno, da si bodo otroci samostojno interpretirali, npr. intenzivnost gibanja konja, če je ta v zgodbi razburjen in na kakšen način se razburja. Med pisanjem diplomske naloge nisem zasledila nobene literature, ki bi dodala interpretacijo, da si otroci s svojo domišljijo resnično dopolnijo vse nivoje izražanja lutke. V javnih vrtcih so namreč ti elementi običajno dodelani, otrok pa si jih po svoje interpretira. Včasih vzgojitelji v improviziranih situacijah dnevne rutine oživljajo tudi različne vsakodnevne predmete, ki pa nimajo vedno oči. Vzgojitelj si lahko privoščiči dramatiziranje, glasen, doživet govor. Prav tako je pomembna likovna dramaturgija lutke, s katero spoznamo značaj lutke. Tudi gibanje lutke ni omejeno. Pri animaciji se je pomembno zavedati, da ima lutka malo gibov, ti pa so intenzivni. Omejuje jo samo to, da ta ves čas gleda otroke in jim ne obrača hrbta, ko govori, kar pa je značilno za obe pedagogiki. Lutka lahko obrne hrbet takrat, ko odhaja z odra. Pri sceni v javnih vrtcih ni posebnih omejitev. Kot določa waldorfska pedagogika, naj bi se za izdelavo scene uporabila svila in napredena volna, medtem ko je vzgojiteljem v javnih vrtcih omogočena svoboda. Obstajajo priporočila, da se ročne, ploske in mimične lutke igrajo s pomočjo paravana, pri senčnih uporabimo platno, pri

namiznih pa podlago. Sam material, kako izdelati sceno, pa ni točno definiran. Razliko sem opazila tudi pri tem, da je v waldorfskih vrtcih animator oblečen v bela oblačila, v javnih pa v črna oz. temna oblačila.

Vsa zgoraj omenjena opažanja navaja tudi vzgojiteljica iz waldorfskega vrtca v intervjuju, ki sem ga naredila. Iz intervjuja lahko razberemo, da na waldorfskem seminarju bodočim vzgojiteljicam predstavijo samo waldorfske lutke in pozabljajo na to, da lahko oživi vsak predmet. Prav tako jih učijo, da je bistvo, da lutka ne posega v otrokovo domišljijo in naj bo tako preprosta, da ji bo otrok samostojno v svoji domišljiji dodelal karakter. Vzgojiteljice v waldorfskem vrtcu ne poznajo različnih metod dela z lutko, saj jih o njih ni nihče poučeval. Strogo sledijo literaturi, ki jim je bila posredovana na seminarjih, in od nje ne odstopajo. Sporno se mi zdi tudi to, da se predstava po mojih izkušnjah vedno začne s pesmijo o vili, saj je to kot neko dogovorjeno »pravilo«. S tem so otroci prikrajšani, da bi se naučili novih pesmic in si pridobili nove izkušnje. Omenjeno pa se vsekakor sklada z načelom waldorfske pedagogike. V osredju sta ritem in ponavljanje, saj otroci takoj, ko zaslišijo pesem o vili, vejo, da je nastopil čas za lutkovno predstavo. Zmotilo me je tudi to, da je pri waldorfski pedagogiki omejen material za izdelavo scene. Mislim, da je s tem omejena tudi domišljija vzgojiteljice. Slednja niti ne poskuša izdelati scene na drugačen način, saj so mnenja, da je edino tako pravilno.

Ker sem želela opazovati otrokovo igro z lutko pred in po lutkovni prestavi, sem imela sprva težave pri tem, kako to izvesti, saj mora vse temeljiti na učenju preko posnemanja. Igro sem opazovala pred in po lutkovni predstavi, kjer so se pojavile tudi razlike. Pred izvedbo lutkovne prestave so bili otroci najbolj navdušeni nad marionetami, po predstavi pa nad namiznimi lutkami. Pred predstavo so bile lutke večinoma otrokove soigralke v igri in so predstavljale drugo vlogo kot otrok. Otroci dostikrat z lutko niso izvedli dialoga, večkrat se je zgodilo, da so otroci jo samo premikali in ob tem niso nič govorili, včasih so jo samo opazovali. Po predstavi pa so se otroci pogosteje vživeli v vlogo lutke, v večji meri so z njimi izvajali dialoge kot pa pred predstavo, prav tako je bilo opaznega več govorjenja preko lutke. Otroci so se tako pred kot po predstavi z lutko najpogosteje zaigrali individualno. Po predstavi sem opazila, da so se skupaj z lutko zaigrali več kot štirje otroci. Pred lutkovno predstavo sem opazila izvedbo krajšega lutkovnega prizora, medtem ko sem po predstavi opazila kar pet lutkovnih predstav. Te so vključevale tudi zelo nazorno pripravo scene. Predstave so bile daljše, otroci so govorili preko lutke, se vživljali v vlogo lutke in to izvajali pred gledalci. Na podlagi omenjenega lahko rečem, da so otroci s pomočjo vzgojiteljčine posredne motivacije pričeli z izvajanjem lutkovnih predstav v svoji igri. Vrhunec izvajanja predstav se je izkazal, ko je deček V. prvi na zelo

nazoren način izvedel lutkovno predstavo. To je predstavljajo odskočno desko za nastanek drugih. Prepričana sem, da brez posredne motivacije vzgojiteljice deček V. ne bi izvedel predstave.

Na podlagi zapisanega ugotavljam, da obstaja veliko več razlik kot podobnosti med lutkovnimi dejavnostmi v javnem in waldorfskem vrtcu. Posredna motivacija vzgojiteljice je dovolj za spontano izvedbo lutkovnih predstav v otroški igri.

9 ZAKLJUČEK

Lutka je izredno močno motivacijsko sredstvo. Ko vzgojitelj v skupini uporablja lutko, v prostoru nastane posebno, magično vzdušje. Igralec oz. vzgojitelj je tisti, ki poskrbi za to, da bo lutka oživila. Nanjo mora prenesti vso svojo energijo, saj bodo le na ta način otroci lutki zaupali in jo sprejeli kot svojo prijateljico. Lutka ima izredno moč, saj avtoriteta lutke pogosteje postane močnejša od vzgojiteljeve. Uspe ji reševati številne probleme ali spore med otroki in preko nje otrok vzpostavlja simbolno komunikacijo z okoljem, ki ga obdaja.

Pri ustvarjanju z lutkami v oddelku so me zelo omejevala načela waldorfske pedagogike. Moram priznati, da je otrokom lutke samo na posredni način zelo težko prikazati. Lutke ne dosežejo svoje magičnosti v celoti. Ravno tako je preveč vse prepuščeno otrokovi domišljiji. Vzgojitelj je tisti, ki ne sme dodelati karakterja lutke namesto otroka, je tisti, ki izdelava nepopolno sceno, zato da jo otroci v svoji domišljiji samostojno dodelajo. Dejavnosti oz. metode dela z lutko, ki jih uporabljamo v javnem vrtcu, so za waldorfski prostor preveč direktne in zelo posegajo v otroka.

Otrokom sem lutke zato poskušala predstaviti na posredni način. Poskušala sem vključiti glavno obliko učenja v waldorfskem vrtcu – posnemanje. Zamislila sem si, da bi z otroki ustvarjali lutkovne predstave. Ker je poseganje in direktno vodenje otroka v waldorfskih vrtcih nesprejemljivo, sem prišla na idejo, da otrokom ponudim lutke v prosti igri in opazujem dogajanje. Nato sem vzgojiteljico prosila, če lahko izvede lutkovno predstavo, jo večkrat ponovi. Opazovala sem, če bo posredna motivacija s strani vzgojiteljice dovolj za nastanek lutkovnih predstav v prosti igri. Otrokova igra z lutkami se je spremenila. Z njimi so začeli izvajati dialoge in ustvarjati lutkovne predstave.

Moram priznati, da sem zelo vesela, da sem se lotila raziskovanja lutk v waldorfskem vrtcu, saj mi je bila tema pred pričetkom pisanja diplomskega dela popolnoma tuja. Nisem pričakovala, da so waldorfske lutke tako drugačne od lutk, ki jih uporabljajo v javnih vrtcih. Med raziskovanjem sem zelo uživala in ugotovila, da je pomembno, da kot bodoča vzgojiteljica v svoje delo vključim lutke, saj imajo izredno moč. Bolje, da sem v waldorfskem vrtcu otrokom predstavila lutke na posredni način, kot pa da z njimi ne bi imeli izkušnje. Zavedati se moramo, da četudi nas teorija pri našem delu omejuje, vedno obstaja pot, da združimo teorijo, načela in naše interese. Ker verjamem v magičnost lutk, sem želela to čudovito izkušnjo, kot se je le dalo, približati tudi otrokom v waldorfskem vrtcu.

10 SEZNAM VIROV IN LITERATURE

- Ahačič, D. (1969). *Mladina na odru. Priročnik za aktivno gledališko vzgojo na osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Bahovec, E. D. (ur.). (1999). *Kurikulum za vrtce*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Demšar, M. (2015). *Filozofski pomen učenja pro Platonu in Rudolfu Steinerju*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Devjak, T., Berčnik, S. in Plestenjak, M. (2008). *Alternativni vzgojni koncepti*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Forsberg Ahlcornea, M. (2012). The puppet's communicative potencial as a mediating tool in preschool education. V: *IJEC*, (44), 171–184.
- Gjessing Paulsen, E. (2011). *Trust and Wonder. A Waldorf Approach to caring for infants and toddlers*. USA: Waldorf Early Childhood Association of North America.
- Györek, N. (2019). *Multisenzorno učenje. Kamnik: Inštitut za gozdno pedagogiko*. Pridobljeno 3. 1. 2019 s <http://gozdna-pedagogika.si/multisenzorno-ucenje/>
- Jaffke, F. (1991). *Puppenspiel*. Stuttgart: Verlag Freies Geistesleben.
- Jaffke, F. (1996). *Work and play in early childhood*. Edinburgh: Floris Books
- Jaffke, F. (2010). *Toymaking with Children*. Edinburgh: Floris Books.
- Jaffke, F. in Schmidt, D. (2000). *Magic Wool. Creative Pictures and Tableaux with Natural Sheep's Wool*. Edinburgh: Floris Books.
- Jelen, A., Korošec, H., Kržišnik, A., Pirc, V., Ratej, I. in Štancar, M. (2011). Gledališka umetnost. V: N. Bucik, N. Požar Matjašič in V. Pirc (ur), *Kulturno – umetnostna vzgoja: priročnik s primeri dobre prakse*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Josimovska, A. (2007). *Waldorfska pedagogika. Evritmija*. Pridobljeno 4. 1. 2019 s <http://www.waldorf.si/waldorfska-pedagogika/evritmija/>
- Keller, G. (2014). *S srcem v šoli. Učbenik pedagogike za starše*. Ljubljana: Zavod za razvoj waldorfskih šol in vrtcev.
- Kobolt, A., Sitar, J. in Stare, A. (2005). Gledališko ustvarjanje kot socialno integrativno delo z mladimi. *Socialna pedagogika*, 9(3), 229–264. Pridobljeno 12. 1. 2019 s <http://www.dlib.si>
- Korošec, H. (2018). *Komunikacija v gledališki in lutkovni dejavnosti*. Pridobljeno 13. 1. 2019 s www.pef.uni-lj.si/~vilic/gradiva/3-korosec-komunikacija.pdf

- Korošec, H. (2018). *Lutke – otrokov vsakdan v vrtcu in šoli*. Pridobljeno 28. 10. 2018 s: www.pef.uni-lj.si/~vilic/gradiva/3-korosec-kreativna.pdf
- Korošec, H. in Majaron E. (2006). Otrokov ustvarjanje z lutkami. V: B. Borota, V. Geršak in E. Majaron (ur.), *Otrok v svetu glasbe, plesa in lutk*. Koper: Pedagoška fakulteta.
- Korošec, H. in Majaron, E. (2002). *Lutka iz vrtca v šolo*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Kranich, E.M. (1992). *Svobodne waldorfske šole*. Ljubljana: Društvo Kotrina.
- Kroflič, R. (1997). *Avtoriteta v vzgoji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Majaron, E. (2002). *Lutka, idealna povezava didaktičnih smotrov*. *Lutka: revija za lutkovno kulturo*, (56), 33–35.
- Majaron, E. in Kroflin, L. (2002). *The Puppet – What a Mireacle!* Zagreb: UNIMA .
- Marjanovič Umek, L. in Lešnik Musek, P. (2001). Igra v kurikulumu za predšolske otroke. V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Psihologija otroške igre. Od rojstva do vstopa v šolo*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Ljubljana.
- Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (2001). Teorije otroške igre. V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Psihologija otroške igre. Od rojstva do vstopa v šolo*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Ljubljana.
- Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (2001). Teorije otroške igre. V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Psihologija otroške igre. Od rojstva do vstopa v šolo*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Ljubljana.
- Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (2001). Teorija otroške igre. V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Psihologija otroške igre. Od rojstva do vstopa v šolo*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 1–31.
- Nemec, B. in Krajnc, M. (2013). *Razvoj in učenje predšolskega otroka*. Učbenik za modul: Razvoj in učenje predšolskega otroka v programu Predšolska vzgoja. Ljubljana: Grafenauer.
- Nicol, J. in Tapin, J. T. (2012). *Understanding the Steiner Waldorf Approach. Early years education in practice*. Oxon: Routledge.
- Oldfield, L. (2012). *Free to Learn. Steiner waldorf early childhood care and education*. Second edition. Stroud, UK: Hawthorn Press.
- Osojnik, B. (2015). *Čudoviti svet lutk*. *Didakta*, 25(185), 2–5. Pridobljeno 28. 10. 2018 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-DAV7PPKN/bf6f9ace-46b9.../PDF>

- Pogačnik, M. in Čudovan, S. (2012). *V svetu vilinskih bitij*. Ljubljana: Društvo za sožitje človeka, narave in prostora, Vitaaa.
- Pripomočki za posltenje*. (2019). Pridobljeno 15. 1. 2019 s <http://www.antus.si/ustvarjanje/prog.php?art=63-02>
- Prostor*. (2019). Pridobljeno 4. 1. 2019 s http://waldorf-gorenjska.si/?page_id=398
- Serajnik Sraka, N., Strmole-Ukmar B., Wiechert, C. (1994). *Waldorfska pedagogika*. Waldorfska šola v Ljubljani. Ljubljana: Založba Dan.
- Shams-Zandjani, M.M. (2002). *An Examination of Children's Senses, the Damaging Effects of the Media and the Therapeutic Possibilities of Puppetry*. Magistrsko delo. Waldorf Education: Rome.
- Sitar, J. (2008). Lutkovna umetnost v okviru kulturne vzgoje. V N. Požar Matjašič in N. Bucik, (ur.), *Kultura in umetnost v izobraževanju – popotnica 21. stoletja. Predstavitev različnih pogledov o umetnosti in kulturni vzgoji v izobraževanju*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Steiner, R. (1987). *Pogledi waldorfske pedagogike. Prispevki k antropozofskemu učenju o vzgoji*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Steiner, R. (2011). *Vzgoja v luči duhovne znanosti*. Ljubljana: Zavod za razvoj waldorfskih šol.
- Šinko, S. (2008). Vloga lutkovnega gledališča pri kulturni vzgoji otrok. *Revija za elementarno izobraževanje, 1* (3–4), 131–138.
- Štefan, A., Čoh, Z., Godec Schmidt, J., Gošnik Godec, A. in Manček, M. (2002). *Čudežni mlinček: ljudske pripovedi s celega sveta*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Šušteršič, M. (2014). Kako izdelati lutko. V S. Brezničar, M. Šušteršič, B. Vižintin, A. Oven, M. Petrov in N. Bezeljak, *Izdelava lutke, lutka in lutkovna igra kot terapevtski in didaktični pripomoček*. 37–45). Pridobljeno s http://terapija.moment.si/pdf/Prirocnik_splet.pdf
- Turnšek, N. (2009). *Vrtec – prostor aktivnega demokratičnega državljanstva*. Pridobljeno 20. 5. 2019 s <http://pefprints.pef.uni-lj.si/id/eprint/1367>
- Varl, B. (1998). *Igrajmo se z lutkami*. Ljubljana: Mohorjeva družba.
- Vrtec. Waldorfski vrtec je drugačen!* (2019). Pridobljeno 3. 1. 2019 s http://waldorf-gorenjska.si/?page_id=55
- Waldorfska pedagogika* (2018). Ljubljana: Zavod za razvoj waldorfskih šol in vrtcev. Pridobljeno 17. 11. 2018 s <http://www.waldorf.si/waldorfska-pedagogika/>

Waldorfska šola Ljubljana: Kurikulum za waldorfske vrtce (1992). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Pridobljeno 29. 10. 2018 s http://www.mizs.gov.si/delovna_podrocja/direktorat_za_predsolsko_vzgojo_in_osnovno_solstvo/predsolska_vzgoja/vrste_programov/

Zgonik, S. (2017). *Waldorfski eksperiment. Waldorfske šole so vse pogostejši odgovor na občutek nezadovoljstva z javnimi šolami*. Pridobljeno 20. 5. 2019 s <https://www.mladina.si/182310/waldorfski-eksperiment/>

Zorec, M. (2010). *Participacija otrok v Slovenskih vrtcih z vidika stališč in izkušenj vzgojiteljev*. Pridobljeno 20. 5. 2019 s https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiHnrvWmKriAhXLlosKHau9DBMQFjAAegQIBRAC&url=http%3A%2F%2Fpefprints.pef.uni-lj.si%2F108%2F1%2FMarcela_Batistic.pdf&usg=AOvVaw2XFS1O_uGAxXzp_MEKu7AZ

Zupanić Benić, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*. Zagreb: Leykam international.

11 PRILOGE

Priloga 1: Pesem o vili

*Tiho pride vila,
nežno govorila,
bajko je povedala,
je lepo prepevala.*

Vir 31: Waldorfski vrtec Jutranja zarja Kranj

Priloga 2: Ček lista za opazovanje otrokove igre z lutko

Datum opazovanja: _____

Trajanje opazovanja: 30 minut

Vzorec opazovanja: 18 otrok starih med enim in šestim letom.

Otrokom bom v času proste igre med igrače pomešala lutke. Ko bi opazila otroka, ki se je zaigral z lutko, bi pozornost posvetila samo njemu in glede na njegove odzive izpolnila naslednji vprašalnik. Med osemnajstimi otroki bom vsak dan izbrala pet naključnih otrok, ki so se zaigrali z lutko.

1. S katero vrsto lutke se je otrok zaigral med prosto igro?

- a) Marioneto
- b) namizno lutko: _____
- c) preprosta (vozlana) lutka: _____

2. Povod za uporabo lutke je bila:

- a) Lutka sama
- b) vrstniki (opazil je, da se nekdo igra z lutko)
- c) drugo: _____.

3. Na kratko opišite otrokovo igro z lutko:

4. Ali je otrok z lutko izvedel dialog?

- a) Da
- b) Ne

Če je vaš odgovor da, na kratko opišite izvedbo dialoga:

5. Ali je otrok v času proste igre z lutko izvedel lutkovno predstavo?

- a) Da
- b) Ne

Če je vaš odgovor da, na kratko opišite potek lutkovne predstave:

6. Otrok pri igri z lutko (možnih je več odgovorov):

- a) Govori
- b) nič ne govori
- c) jo premika
- d) je ne premika
- e) drugo:_____.

7. Otrok se je z lutko igral:

- a) Individualno (samostojno)
- b) v paru
- c) trije otroci skupaj
- d) štirje ali več otrok skupaj.

8. Otrok se je v času igre?

- a) Vživel v vlogo lutke
- b) vživel v drugo vlogo kot lutka (otrok je predstavljal eno vlogo, lutka drugo)
- c) nič od navedenega.

Navedite, v katere vloge se je vživel:

9. Otrokov govor v igri je:

- a) Usklajen z njegovo vlogo v igri,
- b) neusklajen z njegovo vlogo v igri (otrok govori izven konteksta),
- c) otrok v igri ne govori.

10. Otrok igro z lutko zaključi:

- a) S kratko predstavo,
- b) lutko odloži ker je njegovo pozornost pritegnila druga igrača ali prijatelj,
- c) otrok odloži lutko in odide na drugi konec igralnice,
- d) zaradi posredovanja vzgojiteljice (v primeru da je njegova igra z vzgojnega vidika neustrezna),
- e) drugo:_____

11. Koliko časa se je otrok igral z lutko?

Priloga 3: Velikan in palček

<p>Cip in cap sta palčka dva Skozi gozd potujeta, težko vrečo nosi vsak, da šibi se mu korak.</p> <p>VES DAN SVA ZAKLAD KOPALA ZDAJ BI RADA SE NASPALA. KJER JE GORA SKALNATA TAM JE HIŠKA NAJINA. Še nekdo v gozdu tem živi. Ni ga videti, ker spi. To je velikan orjak Prav nihče mu ni enak. Cip in cap nenadoma Ogromen čevelj ugledata. V travi velikan leži, sreča, da ju videl ni! Palčka vsa prestrašena, po prstih mimo stopata zraven skrbno pazita, da v vreči ne zaropota.</p> <p>URNO, URNO, SE MUDI, DA ORJAK NE ODPRE OČI (2x).</p> <p>Že sta mimo. Kakšna sreča! Nič več ne teži ju vreča. Hitro kakor zajčka dva se v brlog poženeta. Orjak zazeha zdaj glasno, da se smreke stresejo.</p>	<p>Na noge se skobaca, gleda, kam sta palčka šla. Cip in Cap ne čakata, Proti skali švigneta. Tam je majhna luknjica ravno pravšnja za oba. Velikan se zakadi prav v steno prileti. Joj, kako ga nos boli, da kar sede in ihti. Komaj to zaslišita, Skrita v skali palčka dva, Velikana vprašata: "Ti lahko pomagava?" Orjak samo prikima. Dobrosrčna palčka pa brž k potoku stečeta in v svojo kapico, natočita mrzlo studenčico. Velikan iztegne dlan. Cip in Cap pa plezata. Povzpneta se na ramo od tod pa še na brado. Hladna vodica nos ohladi in velikana nič več ne boli. Od veselja poskakuje palčkoma se zahvaljuje. KDOR SRČEK ZLAT IMA, SKRBI DA DRUGEGA NIČ NE BOLI.</p>
---	---

Priloga 4: Bela mačica in pletilke

»Živela je žena, ki ni imela drugega kot revno bajtico in dvoje otrok. Nekega dne je odšla v gozd po drva. Nabrala je butaro suhih vej, si jo zadela na rame in se obrnila proti domu. Takrat pa je ob poti zagledala drobno belo mačico. Živalca je mijavkala in ženi se je zasmilila v dno srca. Dvignila jo je, jo zavila v svoj predpasnik in jo odnesla domov. 'Poglejta, otroka, kaj sem prinesla,' je rekla, ko se je vrnila. 'Mačica, mačica!' sta zaklicala otroka -- kar takoj bi se igrala z njo. A mati je ni hotela dati. Poiskala je toplo staro cunjjo, mačico je položila na cunjjo in ji nalila toplega mleka. Lepo je skrbela zanjo in mačica si je kmalu opomogla. Ko je ozdravela, je izginila. Pa je žena spet odšla v gozd po drva. Nabrala je butaro suhih vej, si jo dala na rame in se odpravila domov. Na kraju, kjer je našla mačico, pa jo je čakala prelepa žena. Stopila je proti revni materi in ji dala pletilke. 'Na,' je rekla, 'vzemi, da vas pozimi ne bo zeblo.' Mati se je zahvalila, vzela je pletilke in odšla naprej. Pa je zavzdihnila: 'Kaj bom z njimi? Pletilke že imam, volne, volne mi manjka. Kmalu bo zima, otroka bo zeblo, vse nogavice so strgane, vse jopice so premajhne. Kaj naj spletem, ko pa nimam volne?!' Doma je pletilke položila na mizo in odšla spat. A zjutraj ni mogla verjeti! Ob pletilkah so ležale nogavice, lepe, mehke in čisto nove. Žena jih je pospravila v omaro, zvečer pa je pletilke spet položila na mizo. Naslednje jutro so ob njih ležale nove nogavice.

Šele zdaj je žena spoznala, kaj je dobila v dar, ker se je usmilila uboge mačice. Dobila je pletilke, kot jih ni imel nihče. Vsako noč so napletle nov par volnenih nogavic, žena jih je prodajala in odslej so živeli srečno in brez skrbi« (Štefan, Čoh, Godec Schmid, Gošnik Godec, Manček, 2002, str. 23–26).

Priloga 5: Intervju z vzgojiteljico v waldorfskem vrtcu

1. Katere vrste lutk so vam predstavili na waldorfskem seminarju?

V waldorfskem vrtcu za uprizoritev pravljič poznamo naslednje vrste lutk: marionete, vozlane lutke, stoječe šivane lutke iz filca in stoječe lutke iz nepredene volne (filcane z iglo).

2. Zakaj so waldorfske lutke brez obrazne (nimajo oči, nosu in ust)?

Waldorfske lutke nimajo oči, nosu in ust, ker tako otroci dobijo prostor za njihovo domišljijo, da si lahko s pomočjo njihovih notranjih slik ustvarijo podobe različnih razpoloženj lutk. Lutka ima tako v različnih situacijah pravljičice lahko različno razpoloženje. Prav tako obrazne poteze otroku predstavljajo že določeno specifično osebnost, karakteristiko lutke ... Tega pa med pravljičico za otroka ne želimo, saj si prizadevamo, da otrok v lutki lahko svobodno doživlja osebnost lutke, glede na njegovo notranjo stanje v danem trenutku. Lutka je zato v waldorfskem vrtcu čim bolj preprosta.

3. Zakaj ročna lutka ni primerna za v waldorfski vrtec?

Ročne lutke v waldorfskem vrtcu ne uporabljamo pri dramatizaciji pravljič, ker:

- Notranjost ročne lutke otroku predstavlja duševnost lutke, ki jo oživi roka vzgojiteljice. Tako roka posega v duševnost lutke, kar je za otroke zelo moteče, saj se sami še ne zavedajo tega dela v sebi. Otroci so v predšolskih letih še v fazi, ko šele spoznavajo svoje fizično telo in se ga zavedajo. Da se svojega telesa s starostjo vedno bolj zavedajo dokazuje to, da svoje telo otrok zna vedno bolj nadzorovati in uporabljati.
- Ročna lutka v lutkovni predstavi ni pomembna, saj ima otrok domišljijo in je za otroka vse česar se vzgojiteljica dotakne živo in postane lutka (ni potrebno da je lutka na roki in se prstov vzgojiteljice ne vidi, da lutka lahko oživi).

4. Katere izmed metod dela z lutkami uporabljate v waldorfskem vrtcu in na kakšen način? Poznamo metode prosta, spontana igra z lutko; pripovedovanje preko lutke; pripravljanje prizorov z lutko; pogovarjanje preko lutke; izdelava lutke ter učenje in poučevanje z lutko.

V waldorfski pedagogiki pri delu z otroki uporabljamo le metodo proste, spontane igre z lutko. Otroci se v prosti igri v igralnici igrajo z lutkami kot z igračkami, z lutkami, ki služijo za uprizarjanje lutkovnih pravljič, ter z lutkami, ki jih je naredila vzgojiteljica. Otroci med prosto igro tudi sami ustvarjajo svoje lutke in z njimi uprizarjajo lutkovno pravljičo.

5. Ali otroci v waldorfskem vrtcu izdelujejo lutke skupaj z vzgojiteljico in izvajajo lutkovne predstave? Oz. na kakšen način poteka izdelovanje lutk?

Otroci v waldorfskem vrtcu posnemajo vedenje vzgojiteljice v skupini. Če otroci doživijo, da vzgojiteljica iz preprostega kosa blaga izdelava vozlačno lutko (blago postane zajček) ter vzgojiteljica pred njimi z lutko izvede pravljičo, bodo otroci v prosti igri to posnemali in bodo tudi sami ustvarili pravljičo in jo uprizarjali z različnimi lutkami. Lutke otroci ustvarjajo spontano in samostojno iz materiala, ki jim je prosto na voljo v igralnici: vse igrače, ki so iz nestrukturiranega materiala (hlodki, različni kosi blaga in vrvic, različni kosi lesa ...), nepredena volna, vosek. Otroci lutk ne izdelujejo skupaj z vzgojiteljico, ampak so otroci med prosto igro prisotni in opazujejo medtem ko vzgojiteljica izdeluje svojo lutko. Otroci izvajajo lutkovne predstave samostojno in spontano s pomočjo svoje domišljije in trenutnega navdiha.

Priloga 6: Izjava o pridobivanju dokaznega gradiva - fotografije otrok

Spoštovani starši!

V tem obdobju zaključujem študij na Pedagoški fakulteti v Ljubljani, smer predšolska vzgoja, zato moram svojo pozornost posvetiti tudi pisanju diplomske naloge. Diplomsko nalogo bi pisala na temo *Lutka v waldorfskem vrtcu*. Ker je naloga empirično zasnovana, sem si zamislila, da bi opazovala otrokovo prosto igro z lutko pred in po lutkovni predstavi, saj želim ugotoviti, če je posredna motivacija s strani vzgojiteljice dovolj, da bodo otroci spontano izvajali lutkovne predstave v prosti igri. Opazovanje bi želela tudi dokumentirati, zato se na vas obračam z vprašanjem, če bi lahko v svoje diplomsko delo dodala tudi fotografije vaših otrok.

Zagotavljam vam, da otrok v diplomskem delu ne bom poimenovala in izpostavljala. Fotografije bodo služile izrecno samo popestritvi diplomske naloge in njenega zagovora.

Spodaj podpisani/-na _____ **DOVOLJUJEM/NE DOVOLJUJEM**, da se fotografije, na katerih je moj otrok _____ (ime in priimek otroka), uporabijo v diplomskem delu na temo **Lutka v waldorfskem vrtcu**.

Podpis staršev ali skrbnikov:

Špela Homan, pomočnica vzgojiteljice